

Sri Vani Vilas Sanskrit Series.

No. 21.

Natesa Vijayam

BY

YENKATAKRISHNA DIKSHITA

Scitragam

SRI VANI VILAS PRESS

1912

Copyright Registered

॥ श्रीः ॥

॥ नटेशविजयम् ॥

श्रीमद्वाधूलकुलतिलकैः
चेङ्कटकृष्णदीक्षितैः
विरचितम् ।

श्रीरङ्गस्य
श्रीवाणीविलासमुद्रायन्त्रालये
संमुद्रितम् ।

१९१२.

PREFACE

VENKATAKRISHNA DIKSHITA the author of this poem was a contemporary of Ramabhadra Dikshita and flourished at the Court of King Sahaji 1 of Tanjore 1684—1711 A D In the year 1693 King Sahaji founded a new village on the banks of the Cauvery near Kumbakonam named Sahaji rajapuram or Tiruvasalore and made a free gift of the same to several of the learned Pandits of his Court About forty five Pandits were thus rewarded and Venkatakrishna Dikshita was one of them He is the author of three other works besides this viz Sri Ramachandrodayakavyam Uttara Champu and Kusala vavijayanatakam In the last named drama the author speaks of himself as follows in the prelude —

अस्ति खलु समस्तजगद्यशस्ताभिजनशीलस्य बाधूलकुलजलधि
कौस्तुभस्य विद्वज्जनश्लाघनीयस्य वेङ्कटाद्रिमहोपाध्यायस्य तृतीय
त्रयणापकरणकारणीभूतदेहपरिमहो मङ्गलाम्बिकागर्भशुक्तिमुत्तमणि-
वेङ्कटकृष्णयज्वेति विख्यात कवि ॥

भीरुपट्टणपतिप्रिशिर पुरेश

चेङ्गीपुराधिपतितञ्जपुराधिनाथे ।

उच्चैर्यथोत्तरमुदञ्चितगौरवश्री

रास्त मुख शहजिराजपुरेऽधुनासौ ॥

पाल्येऽसौ निजतातपादनिकटादम्यस्तसाङ्गश्रुति

सम्यक्शीलितकाव्यनाटकरसालकारभावक्रम ।

चक्रे काव्ययुग नटेशविजयश्रीरामचन्द्रोदया-

मिथ्य सोत्तरचम्पु धीरपदसदमेऽस्य यत्न. कियान् ॥

From the above stanzas it is clear that Venkata-krishna Dikshita won his laurels not only at the Court of Tanjore but also at the Courts of Seringapatam, Trichinopoly and Chennai. That he was held in high esteem by his contemporaries is evidenced by one of them viz, Viraraghavayaiva speaking of him as follows

वेङ्कटकृष्णाश्वरिण कविताप्रागल्भ्यमवगाह्य ।

आदौक्ते मनो मे प्रौढि भवभूतिर्कालिदासादे ॥

The last stanza in each canto of this poem states that it was composed by one Gopala Bhupala. But it was not so. Gopala was one of the Governors deputed by Sivaji I to rule over a fort some four or five miles distant from Chidambaram. Our author was born at a village named Pallakkacheri some twenty miles distant from South Arcot. And before he attained fame at the courts of Seringapatam etc., he was a protégé of the said Gopala Bhupala teaching him how to compose poems (vide Stanza 49 Canto I). It was during this period that he wrote this *kavya* and attributed its authorship to his then benefactor Gopala Bhupala.

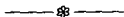
Our thanks are due to Brahmastr T S Kuppuswamy Sastrigal of Tanjore who sent us the manuscript of this poem for publication.

J. K. Balasubrahmanyam.

॥ श्रीः ॥

॥ नटेशविजयम् ॥

श्रियं कटाक्षाधिरमम्बिकाया-

स्तरङ्गयन्तूत्पलदामदीर्घाः ।

द्रुमेऽपि सद्यस्तिलकाभिधाने

प्रणीयते यैः प्रसवाङ्कुरश्रीः ॥ १ ॥

भद्राणि पुष्पातु स रामभद्रो

भद्राकृतिः स्वीकृतभद्रपीठः ।

कल्पद्रुमो यस्य करादुदारा-

दौदार्यमध्येतुमिवान्वगास्ते ॥ २ ॥

N. 1

यस्यात्मनीनस्तनयोऽब्जयोनेः

पुरोहितोऽभूद्भगवान्वसिष्ठः ।

अरुन्धतीनाम्नि यदीयमास्ते

पतिघ्नताज्योतिषि भागधेयम् ॥ ३ ॥

गाधेयगर्वोदधिकुम्भयोनि-

र्यद्ब्रह्मदण्डो यमिताखिलास्त्रः ।

ब्राह्मे वले क्षात्रवले च सारं

निरीक्षितृणां निकपोपलोऽभूत् ॥ ४ ॥

गाधेः सुतः क्रूरतपोमहिम्ना

प्रसेदुषि ब्रह्मणि भाषमाणे ।

अपि द्विजोऽसीत्यवृणीत यस्य

तथाप्यनुह्रां द्विजभावपूर्त्यै ॥ ५ ॥

यस्यान्वये योगिवरस्य शक्ति-

पराशरव्यासशुकप्रधानाः ।

संजक्षिरे सर्वजगत्प्रसिद्धा

महर्षयोऽब्धौ मणयो यथाच्छाः ॥ ६ ॥

तस्यान्ववाये द्विजराज एकः

क्षीरोदधौ चन्द्र इवाधिकश्रीः ।

सौम्य. सता वर्त्मनि संप्रवृत्तो

बालाजिनामाजनि पण्डितेन्द्रः ॥ ७ ॥

अजायतास्मादरणेरिवाग्नि-

र्दादाजिनामा तनयोऽद्र्यतेजाः ।

विरोधिनोऽभ्येत्य विलोलहेति

चापल्यतो यं शलभीबभूवुः ॥ ८ ॥

चमाम्बिका नाम हुताशनस्य

स्वाहेव तस्याजनि धर्मपत्नी ।

अजीजनद्धर्ममिवात्तदेह

गोपालनामानमसौ कुमारम् ॥ ९ ॥

चमाकुमारोऽयमुदप्रशक्ति-

र्षात्यात्प्रतिक्षमाभृदुरोविभेत्ता ।

दादाजिनेतुस्तनयो महात्मा

घालेन्दुमौलेरिव घाहुलेयः ॥ १० ॥

गोपालभूपालवरस्य तस्य

गुणौघमाणिक्यखनिः कनीयान् ।

रामस्य सौमित्रिरिवातिमात्र-

प्रेमाश्रयो विट्ठलपण्डितोऽभूत् ॥ ११ ॥

धर्मप्रतिष्ठापनतत्परस्य

तथाविधोऽक्रूरहितस्य तस्य ।

सखानघः शंकरपण्डितोऽभू-

द्राण्डीवधन्वेव गदाग्रजस्य ॥ १२ ॥

देवो द्विबाहुर्द्विजराजवंशे

गोपाल एवाजनि गोप्सुमात्मान् ।

चापासिहस्तः स्वयमेष तस्मा-

दास्ते विमुक्तारिररोगदश्च ॥ १३ ॥

पुरा गृहीत्वा पृथुकान्कुचेलं

गोपाल एकं कृतवान्धनाढ्यम् ।

अद्य प्रवादच्युतयेऽनुपाधि

कुचेलसंचान्कुरुते कुबेरान् ॥ १४ ॥

शापे च चापे च स रैणुकेयः

शान्तौ च कान्तौ च स झारदेन्दुः ।

योगे च भोगे च स हैहयेन्द्रो

ज्ञाने च दाने च स चेद्धीचिः ॥ १५ ॥

प्रत्यप्रकर्णः प्रतिपादनेऽसौ

सत्ये हरिश्चन्द्रनृपो नवीनः ।

वीरायिते नूतनविक्रमार्को

बोधे कलावाग्भवभोजराजः ॥ १६ ॥

विरोधिसेनावृणवीतिहोत्रः

कवीश्वरस्तोमकलापिमेषः ।

समाश्रितप्रातचकोरचन्द्रः

स राजते सज्जनपद्मभानुः ॥ १७ ॥

स संचरिष्णुर्भुवि चापवेदो

दृशाधिगम्यो द्विजभाग्ययोगः ।

दयारसः स्वीकृतदेहबन्धः

सचेतनः साम्बशिवप्रसादः ॥ १८ ॥

राक्षः शिवच्छत्रपतेः प्रसादा-

त्प्राक्षस्तदीयामवलम्ब्य मुद्राम् ।

चिदम्बरप्रान्तभुवं चिराय

गोषायति ऋक्षकुलानुकूलः ॥ १९ ॥

विधद्धरित्रीभरमेष शेषं

भुजेन बुद्ध्याप्यधरीकरोति ।

सरोजलक्ष्मीं च सतामलक्ष्मीं

निजेक्षणेनैव निराकरोति ॥ २० ॥

नीलालकश्चन्द्रमुखोऽञ्जनेत्रो

विम्बाधरः कम्बुगलो द्विबाहुः ।

कवाटवक्षाः स गभीरनाभि-

र्महोरुजङ्घो मदतो नु मूर्तः ॥ २१ ॥

कान्त्या त्वदास्येन जितः कशीया-

निन्दुर्भवत्यन्वहमित्युद्ध द्वे ।

कर्णान्तिके कीर्तयतो धृतान्त-

श्छिद्रे नु भुक्तान्छलतो मुदेऽस्य ॥ २२ ॥

हयाधिरोहोचितवेषभूषे

हसन्मुखेऽस्मिन्सममश्ववारै ।

हयेन खेलस्यधिराजमार्ग

दृष्ट्वा विमुह्यन्त्यबला द्विषश्च ॥ २३ ॥

विहारधाटीविततोरुघोटी

सुरामधूलीकुहनाभ्रपालि ।

विरोधिवालाविपुलाश्रुमाला

नदीपु हेतुर्ननु तस्य नेतु ॥ २४ ॥

दुरासदोऽन्यैर्धृतमण्डलाप्र

सोऽय प्रतापेऽपरसूर्य एव ।

खमुत्पतन्खङ्गहतोऽस्य शत्रु

भिन्ते पद तद्भ्रमतेऽर्कबिम्बम् ॥ २५ ॥

करामखेलत्करवालमाया

कालाहिलीलाकवलीकृतेषु ।

प्राणानिलेषु प्रतिपक्षयूना

मास्ते नरेन्द्रोऽयममोपमन्त्र ॥ २६ ॥

अनेककाष्ठाक्रमणादजसं

जाज्वल्यमानाजयशालिनोऽस्य ।

प्रतापवहेर्भृशमुत्थिताभि-

नीलं नभोऽभून्नियतं मयीभिः ॥ २७ ॥

विसृत्वैरस्य यशोवितानै-

राच्छादिते संततमिन्दुषिन्वे ।

चन्द्रोपलैर्ज्योतिषिकाः कथंचि-

जानन्ति पक्षौ निशि शुक्लकृष्णौ ॥ २८ ॥

स्वमन्दिराभ्यन्तरघत्वरैऽस्य

वदान्यभावे वितते विचित्रम् ।

कवीन्द्रवाहीकगृहाङ्गणानि

भवन्ति दानोदकपङ्क्तिलानि ॥ २९ ॥

अनर्घकर्णाभरणाङ्गुलीय-

चिग्राम्यरोष्णीपमुकभ्रुकायैः ।

अलङ्कृता यस्य सभान्तराले

दीक्ष्यन्ति कल्पद्रुमवटुधेन्द्राः ॥ ३० ॥

यदीयविद्वज्जनयज्ञवाटी-

माटीकमानेष्मरेष्वजस्रम् ।

वियोगखिन्ना विबुधायताक्ष्यो

हन्तायनं दक्षिणमर्थयन्ते ॥ ३१ ॥

विद्वज्जनो यस्य विभोः सकाशा-

दासाद्य वर्षाशनमात्तर्ह्यः ।

आविष्करोत्यात्मनि चातकत्वं

दातुर्धनत्वं च दिगन्तरेषु ॥ ३२ ॥

वदान्यतामस्य कथं वदामः

कर्णाय दातुर्मणिकुण्डलस्य ।

कल्पद्रुमेऽपि स्ववशे वलारिः

कर्णं ययाचे मणिकुण्डलं यत् ॥ ३३ ॥

रूपातिं गतो यः किल कुण्डलेन

बुधेन्द्रमेकं परितोष्य कर्णः ।

कथं न जिह्वेति स कुण्डलानि

दत्वामुना तोषयता बुधेन्द्रान् ॥ ३४ ॥

स कौशिकोऽजायत शक्तिहीनः

कर्णात्स्वयं कुण्डलमाददानः ।

वासिष्ठ एषोऽजनि वृद्धशक्तिः

कर्णेऽप्ययन्कुण्डलमाददानः ॥ ३५ ॥

देहीति दीनध्वनिकंधराय

दत्तामुना रङ्गपुरे द्विजाय ।

प्राक्षेन कार्तस्वरफण्ठभूषा

प्रभोत्तरात्मा प्रथिता तदादि ॥ ३६ ॥

विद्वन्मणिभ्रेणिविराजमानै-

र्मही परिष्कृत्य महामहारैः ।

ननु स्वयं नायकसम्भूतो

विद्योतते त्रामदिवर्जितोऽसौ ॥ ३७ ॥

जिष्णुः शुषिर्दण्डधरः स पुण्य-

जनः प्रचेताः शुभगम्यवाहः ।

धनाधिनाथो द्विजराजमौलि-

राविष्करोत्यात्मनि दिक्पतिवत् ॥ ३८ ॥

चिदम्बरे द्राक् शिवगङ्गयाद्भि-

र्यया जनानां ह्रियतेऽत्र पङ्कः ।

इन्तास्य तस्या अपि पङ्कहर्तु-

र्वयं कथं पावनतां वदामः ॥ ३९ ॥

कान्तेन साक कलधौतशैले

विहारवार्ता हृदि विश्वमातुः ।

व्यावर्तितानेन विहारहेतो-

रान्दोलिकामर्पयताभिरूपाम् ॥ ४० ॥

सभेशसेवासमयानुशंसि-

न्यनेन दत्ते निनदत्यमन्दम् ।

घण्टामणौ मूर्ध्नि कृताञ्जलिः स्वे

लोके वसिष्ठं हि विलोकतेऽजः ॥ ४१ ॥

तस्यानुकूलाजनि धर्मपत्नी

सख्याम्बिका नाम सतीमणिर्या ।

स्वनीव रत्नं कुलदीपमेन

खण्डोजिनामानमसूत सूनुम् ॥ ४२ ॥

स्वप्ने तमेनं शिवकामसुन्द-

र्यासाद्य दिव्याभरणोज्ज्वलाङ्गी ।

चिदम्बरेशार्पितचित्तवृत्तिं

कदाचिदूचे करुणानुरूपम् ॥ ४३ ॥

वत्स प्रसन्नस्त्वयि विश्वनाथः

मुखी चिरं जीव शृणूदितं मे ।

सरस्वती श्रीरिव भूरिव त्वां

स्वयं शिवानुग्रहतो वृणीते ॥ ४४ ॥

सारस्वतं सारमिह प्रयुक्ते

क्षुद्रेषु देवेन्द्रिरिणेन्द्रिवैकः ।

स्वातीपनः शुक्तिपुटेन्द्रिवान्यो

धन्यो महत्स्वेव तु दैवतेषु ॥ ४५ ॥

नव्यं तद्रूपं नटनायकस्य

प्रणीय कार्यं पुरुषार्थहेतुम् ।

रामभ्य धात्मीकिरिव त्रिलोक्या

माघन्द्रतारं यदा भाषुहीति ॥ ४६ ॥

तत्रान्तरे तालमृदङ्गतूर्य-

वीणारवैर्मागधरागभेदैः ।

प्रबोधितोऽसौ परदेवतायै

कृताञ्जलिः काल्यविधिं व्यतानीन् ॥ ४७ ॥

शिवार्चनानन्तरमेव सभ्या-

न्स्वप्नानुवादेन सभाजयित्वा ।

तेषामनुज्ञामधिगम्य धीमा-

न्काव्यं क्रमादारभतैष कर्तुम् ॥ ४८ ॥

विशुद्धबाधूलकुलाब्धिचन्द्रो

विद्वन्मणिर्वेङ्कटकृष्णयज्वा ।

गोपालनेतुः कवने विनेता

प्राचेतसस्येव पितामहोऽभूत् ॥ ४९ ॥

महाकवेर्वीक्ष्य कृतिं मनोज्ञां

पर्युत्सुकाः स्युः कवने परेऽपि ।

महेश्वरे नृत्यति मोदमानाः

पार्श्वे नटन्ति प्रमथा न किं वा ॥ ५० ॥

ख्यातिं किलैकेन गुणेन लोके
 भजेत वस्तु प्रबलेऽपि दोषे ।
 किं कालकूटे सति कौस्तुभेन
 रत्नाकराख्यां लभते न सिन्धुः ॥ ५१ ॥

दृष्टेऽपि दोषे तदिह प्रबन्धे
 गुणं बुधाः केवलमाद्रियध्वम् ।
 दोषक्षताया भवतां न हानि-
 दोषैकदृक्त्वं परधा भवेद्भुः ॥ ५२ ॥

कृताववज्ञापि गुणः शुचीनां
 फलद्विनामादितिरप्यवद्यम् ।
 ग्रयीतनोः पाददृष्टापि पद्मि-
 न्यामोदते नेन्दुकरादृष्टापि ॥ ५३ ॥

कृतमतिरिति सांख्यं काव्यनिर्माणधीजं
 सुकृतिमुल्लभन्तस्मिन्तयन्नेयं तत्त्वम् ।
 व्यरपयदनवशं पद्यवर्गैः प्रबन्धं
 बहिरपि पदुयोगीवाकरोद्गोक्तन्त्रम् ॥ ५४ ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गखेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-

रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सत्ताम् ।

गोप्ता मेढकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालक.

काव्येऽस्मिन्क्रमशो नदेशविजये सग मुदाद्यं व्यधात् ॥

इति प्रथमः सर्गः ॥

द्वितीयः सर्गः ॥

माध्यंदिनो नाम पुरा महर्षिः

कृतारिषद्गर्गजयः किलासीत् ।

विभूतिरुद्राक्षविभूषिताङ्गं

विशङ्कते यं विषमेषुरीशम् ॥ १ ॥

कदाचिदेव स्वकुमारमारा-

दधीतसाङ्गश्रुतिमानमन्तम् ।

भवःस्थिपारं प्रतिलब्धुकामं

शुचिं प्रसन्नः स्वयमित्युवाच ॥ २ ॥

वरम त्वमेको मम वंशमध्ये

सुवृत्तमुक्तामणिवत्सुजातः ।

शुद्धात्मनस्ते सुजनादृतस्य

यस्ते गुणप्रादि सदा हृदासीन् ॥ ३ ॥

उद्गच्छतीन्दावुरुहर्पयोगा-

दुत्तानितैरूर्मिभुजैर्निशासु ।

उद्भूनि ढिण्डीरमिपादुपात्ता-

न्युच्चावचान्यन्वहमुद्वहन्तम् ॥ ८ ॥

तरङ्गहस्ताञ्चलधूयमान-

प्रवालढोलाफलकाधिरूढम् ।

वृन्दं पयोमानुषदम्पतीनां

मुक्ताकलापैर्मुहुरञ्चयन्तम् ॥ ९ ॥

गर्वोद्धताम्भोगजवृन्दवप्रा-

घातक्षणोद्भूतघणात्कृतेन ।

संसूचयन्तं शतकोटिभीत्या

शैलानघस्तात्सलिले निमग्नान् ॥ १० ॥

तत्राथ दर्वीकरराजतरुषे

पयोमिलत्फेनसमूहकरुषे ।

शयानभिन्द्रोपलचारुदेहं

हिमाचलारूढमिवोदवाहम् ॥ ११ ॥

श्रिया सुधाशीतलया श्रितानां
तापं हरन्तं जनदर्शनीयम् ।

पुरः पुराणं पुरुषं बलारि-
अकोरकश्चन्द्रमिवालुलोके ॥ १६ ॥

प्रणम्य बद्धाञ्जलिसंपुटेन
सहस्रनेत्रेण सहानिमेपैः ।
तोष्टूयमानोऽतुलदिव्यरूपो
दयालुरेनं दनुजारिरूचे ॥ १७ ॥

युष्माकमन्त्रागमनं यदर्थं
योगेन जानामि तदेतदद्य ।
वध्यो न ते वज्रकठोरकायः
स बालकलिः शक्रं विना तपोभिः ॥ १८ ॥

शचीपतेऽतः शिवराजधानीं
तित्वाटवीमेत्य तपश्चर त्वम् ।
तत्राहमेत्य त्वदनुग्रहार्थं
वत्स्यामि शैले वरदस्त्रिकूटे ॥ १९ ॥

इत्युत्तवन्तं पतिमिन्दिरायाः

प्रणम्य तेन प्रहितोऽथ शक्रः ।

तिस्वाटवीमेत्य तपक्ष्यचार

प्रसादहेतोः परमम्य पुंसः ॥ २० ॥

नपो वितन्वन्सुपतिमपत्तौ

पञ्चाग्रिमध्ये प्रतितिष्ठति स्म ।

सद्यः कथं सादसमन्तरेण

भद्राणि श्लोके पुरुषा भजेरन् ॥ २१ ॥

जालेश्वरो जन्विह वायुभञ्जो

विष्णुं वशीचक्र इतीह मत्वा ।

नाकेश्वरोऽपि स्वयमीहर्जोऽमृ-

त्तायं वशीकृतुमनात्ममेव ॥ २२ ॥

गुरुपदिष्टं पुनरेव कुर्व-

जगृह्यहाट्वाप्रतमादरेण ,

प्रदक्षेवापात परं पुमानं

गुह्यमाहः किञ्च कादमिच्छते ॥ २३ ॥

प्रसुप्तपङ्केरुहमण्डलस्य

प्रगे तटाकस्य पुरोऽर्यमेव ।

प्रमोलिताक्षिप्रकरस्य विष्णुः

प्रबोधकृत्प्रादुरभूद्रमेशः ॥ २४ ॥

श्रान्तोऽसि वज्रिन्सुचिरं तपोभि-

र्महेशितुस्त्वं मम च प्रसादात् ।

जहि द्विषं तं जयमाप्नुहीति

व्याहृत्य विष्णुर्विसमर्जं जिष्णुम् ॥ २५ ॥

ततो विजित्य द्विषमाप राज्यं

शक्रो हरिस्तु स्वयमीशनाट्यम् ।

दिदृक्षुरास्तेऽहिशयोऽत्र तेन

त्वदिष्टलाभस्तपसात्र भावी ॥ २६ ॥

पुत्रैकदा पुत्कमजातिरेको

व्याधो वमन्विन्ध्यगिरिप्रदेशे ।

तीर्थाटनोत्साहजुषां द्विजानां

वमून्यमून्यप्यहरद्विशङ्कः ॥ २७ ॥

हिंसाविहारोऽयमतिप्रभूतं

मंवाद्य विभं सुहृदे तद्धर्म ।

द्विजाय करमैचिद्दत्तकदाचि-

त्तम तं दयालुः स्वयमित्युवाच ॥ २८ ॥

सखे वषो मे गृणु मारमूतं

मुदुलंभं मानुषजन्म जन्तोः ।

पुण्यादिदं प्राप्य पुनर्बभौहा-

त्पापानि कुर्वन्पशुरेव लोके ॥ २९ ॥

भापुर्हरन्ममयोदयाभ्या-

मन्यमान्यमर्कोऽन्यद्विषम्य जन्तोः ।

अज्ञानशूपायमेवोपलब्धकाले

न वैश्वर्यं प्राप्नुम नन्दर्शित ॥ ३० ॥

मज्जासिमेक्षंरुषिरामिषाव

कदापि शरीरे परिणामहेमे ।

दिनशते दवापिनिषी विवेकी

रहदावपुष्टाः त्वयैवदपं कः ॥ ३१ ॥

चन्द्रानना चम्पकदामगौरी

कुम्भस्तनी कुञ्जरगामिनीति ।

संभावयन्कामपि चर्मभस्त्रां

दुष्कर्म मूढस्तनुते तदर्थम् ॥ ३२ ॥

भार्याः सुता बन्धुजनाः परे च

यावद्द्वनं तावद्दुपासतेऽमुम् ।

विस्तेन हीनं तु विनैव हेतु-

मुत्सृज्य विश्वासमुदासते ते ॥ ३३ ॥

पापानि कृत्वा परिसंचितं स्वं

भुङ्क्ते गृहे बन्धुजनोऽस्य कामम् ।

भोक्तव्यमेकेन परत्र लोके

स्वेनैव पापस्य फलं तु शश्वत् ॥ ३४ ॥

तत्कर्म कुर्वन्नतिदारुणं त्वं

कदापि धर्मस्य कथां न वेत्सि ।

करेण पाशं कलयन्कृतान्तः

समागतश्चेत्तव कः सहायः ॥ ३५ ॥

मध्याह्नकाले मकरन्दनद्याः

पूरे विहृत्य प्रमदेन यत्र ।

पुलिन्दबालाः पुनरेव सायं

परागपालीपुलिने लुठन्ति ॥ ४० ॥

सर्वत्र शाखाच्छदपुष्पपूर्णाः

फलन्त्यजीर्णा द्रुलताः स्वकाले ।

चिरंतनो यत्र तु चित्रमेकः

स्थाणुः सदैका च फलत्यपर्णा ॥ ४१ ॥

विद्याधरा यत्र विलासिनीभिः

समं लतासघासु सानुरागाः ।

संगीतविद्यारसिका रमन्ते

निर्वेशिनः कीचकनादभेदैः ॥ ४२ ॥

पञ्चानना यत्र शिवापरीता

गजारयो बद्धगुहाभिलाषाः ।

भीमाः शरभ्रीरदगौरदेहाः

मटाभिरामाः सततं वसन्ति ॥ ४३ ॥

• विल्वीदलैरेष विस्रप्रसूनै-

जातीसरैश्चम्पकदामभिश्च ।

संपूजयन्ताम्बशिवं व्यनैपी-

दनेहसं कंचिदखण्डभक्तिः ॥ ४८ ॥

आहर्तुकामः कुसुमं हिमानी-

करालिते कण्टकिते बनेऽसौ ।

निःशङ्कसंचारकृते निशासु

व्याघ्राङ्घ्रिभावं वरमाप शंभोः ॥ ४९ ॥

सितेतरमीवमुमासहायं

त्रिलोचनं दिव्यतनुं युवानम् ।

स्मेराननं चन्द्रकलावतंसं

ध्यायन्नयं देववरं म धन्यः ॥ ५० ॥

मौञ्जीधरोऽयं मृगचर्मवासाः

शुभ्रोपवीतः सुपलाशदण्डः ।

भालोल्लसद्भास्मनपिन्दुरासी-

न्युनेः सुतो मूर्तं इवाप्रमोऽप्यः ॥ ५१ ॥

तं क्वाग्रपादं तपमि प्रसक्तं

कृताभिवृत्तानाथनतिः कुमारम् ।

शुकः कदाचित्कृपया समेत

इष्टः प्रणम्यं हितमित्युवाच ॥ ५२ ॥

प्रतिष्ठितात्यं प्रथमाभमेऽग्नि-

मधीतयेदोऽभ्यनृणो मुनीनाम् ।

इष्ट्या मुराणां प्रजया पितृणा-

मानृष्यमाग्रसधुना गृही भव ॥ ५३ ॥

भग्याधमाः केवलमागमनीना

विनाममं विशाजनीनयेत्तम् ।

वरुणोत्तमाग्यानुदिनोऽर्चयेत्तम्-

स्तोत्रोत्तमार्थं भव मा ५४ ॥ ५४ ॥

सा व्याघ्रपादं समुपाश्रयन्ती

नगप्रकाण्ड नवमल्लिकेव ।

काले नवं गुच्छमिवाच्छकान्ति-

र्वभार गर्भं भुवनाभिनन्द्यम् ॥ ५६ ॥

कलेव चन्द्रस्य तदा कृशाङ्गी

कान्त्याः प्रपूरैर्वृधेऽन्वहं च ।

वराहदंष्ट्रैव विपाण्डुवर्णा

वसुंधरासक्तिमती च साभूत् ॥ ५७ ॥

हठात्स्वमाक्रान्तवतोरिदानीं

काण्यं मुखेऽभूत्कुचयोरतीव ।

आकण्यं मध्यं तदवेक्षितुं द्रा-

क्स्वयं बहिः 'प्रादुरभूत्सुकेश्याः ॥ ५८ ॥

पदे पदे ग्लायति बाहुबद्धी-

मंसे मत्सीनामयला निधत्ते ।

निरन्तरं निःश्वमितीति वार्ता

कर्णे सुधां तत्कमितुन्यपिष्वन् ॥ ५९ ॥

विश्वोभ्यमानेव पयोधिवेणी

निर्मथ्यमानेव निवारणी सा ।

कान्तामणिः कुंधनखिद्यमाना

तेजोमयं दिव्यमसूत सूनुम् ॥ ६० ॥

वसिष्ठमुख्या मुनयः समेत्य

वैयाघ्रपादि दिवसे शुभंयौ ।

आमग्नयज्ञान्वयमागमहं

मोदादकुर्वन्नुपमन्युसंहम् ॥ ६१ ॥

आजानशुद्धै सुरभेः पयोभि-

र्मूर्तेः स्वयं सत्त्वगुणैरिवामुम् ।

कृतोदयं मातुलगेहसीम-

न्यरुन्धती वर्धयति रम हर्षान् ॥ ६२ ॥

माभ्यदिनिस्तदनु मातुलगेहमभ्या-

द्वेदोक्तकर्मविदितातिशयं कुमारम् ।

वैतानपावकमिषाध्वरवेदिमध्या-

दाशाय तित्त्ववनमाप मुदा मदारः ॥ ६३ ॥

मुग्धं वन्याहारवैरस्ययोगा-

हुग्धं स्मारं स्मारमेनं रुदन्तम् ।

भारान्नीतं वीक्ष्य पित्रा हरोऽस्मै

क्षीराब्धिं द्रागानयद्दीनवन्धुः ॥ ६४ ॥

पुनरपि सह पत्न्या पुण्यकृष्याघ्रपादो

नटपरिवृढदिव्यानन्दनाट्य दिदृक्षुः ।

अतनुत शिवपूजामादरादाप्तवाचा

परमसत्त्वपतञ्जल्यागमैकप्रतीक्षः ॥ ६५ ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गखेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-

रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सताम् ।

गोप्ता भेटकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः

काव्येऽस्मिन्क्रमशो नटेशविजये सर्गं द्वितीयं व्यभान् ॥

इति द्वितीयः सर्गः ॥

तृतीयः सर्गः ॥

कैलामशैलमधिगत्य कदाचिदारा-

आरायणः सविनयं प्रणमञ्जिष्वेन ।

आलिङ्ग्य गाढमभिनन्द्य च भद्रपीठे

पार्श्वे विचित्रमणिभामिनि वेशितोऽभूत् ॥ १ ॥

तत्र क्षणं तरलवेग्रलताविलाम-

व्याख्याततत्तदधिकारविशेषयोगः ।

प्रस्थापयन्दिगधिपान्प्रभवे निवेश

सैलोक्यभारभृददृश्यत तेन भृङ्गा ॥ २ ॥

रोमन्थलोलगलकम्यललम्बिघण्टं

कण्ठकणत्कनककिङ्किणिकाकलापम् ।

चन्द्रांगुगौरचलचामरचारुशृङ्ग

माभाषकार धुरि शाकरराजमेवः ॥ ३ ॥

द्वैमातुरोदरफगाधरपारणोत्क

पाणमातुरीयरथमंभृतवल्गितानि ।

आलोक्य किञ्चिदवलम्बितमन्दहासा-

मभ्यामपश्यदपि सादरमम्बुजाश्रः ॥ ४ ॥

तावत्तमुद्र इव ज्ञान्ततरङ्गघोषे

मागच्छिदकस्तिमितमर्दलतालगीते ।

मर्वेशयोः सदसि संलपतोर्मुहूर्त

चित्रार्पिता इव वभुः मनकादिसिद्धाः ॥ ५ ॥

प्रालेपशैलतनयापरिकर्मितम्ब-

देहोक्तविश्वजननीजनकैकयोगः ।

भालैश्वणोऽञ्जनयनेन मिथः प्रजल्प्य

प्रस्थाप्य ममदमनेन सह प्रतम्ये ॥ ६ ॥

विधातिशायिसुपमोदयवीक्षणीयौ

दाम्पत्यदर्शितमिथःप्रणयानुबन्धौ ।

भामेदतुः मयमनीश्वरवादिजुष्टं

तौ देवदारुवनमीप्सितदुष्टशिभौ ॥ ७ ॥

वदपेकोटिकमनीयतनु कपाली

मन्दस्मिताङ्गुरमनोहरगण्डभाग ।

कुन्दप्रसूनरदन कुमुदासचूडो

नन्दद्वणो वनमगाहत नम्रदश ॥ ८ ॥

भस्मानुलेपपरिधूसम्पाण्डराङ्गा

विस्मापितामरपुरघ्निरिकीर्णपुष्प ।

उक्षाधिभूगतिरुदारकुमारवेपा

भिक्षाटनाय मुरदारुवन स भेजे ॥ ९ ॥

मञ्जरिचक्रमुखर मणिपादुकाङ्क

पुञ्जीभवन्नरकचि प्रणियुञ्ज्य पादम् ।

सत्तानतागतिरुद्धतमुग्धदक

स्तत्तादृश व्यतन नाण्डमिन्दुमौलि ॥ १० ॥

सावत्तपम्बितरुणीपरिपत्तमैव

मयद्भुताकृतिमयेभितुमादरेण ।

स्यस्याभमाभिरजिहीत मुवर्णवर्णा

सौदामिनीतिरिवाम्बुदपद्मयागा ॥ ११ ॥

एका विनिर्गतवती निजयज्ञवाटा-

त्पत्नी नितम्बपरिमण्डलवद्वयोक्त्रा ।

संनह्य पुष्पधनुषा सहसेव कृष्टा

हृष्टान्तिके चिरमतिष्ठत हन्त तस्मै ॥ १२ ॥

अन्या तदीयमुखमण्डलमादरेण

धन्या सुधाकरमिवारिलदर्शनीयम् ।

इन्दीवरेण सरसीव निजेश्रणेन

मन्दीभवन्मुकुलनेन मुहुः सिषेवे ॥ १३ ॥

माकूतमन्दहसितेन शशाङ्कमौलेः

फाकूदितेन च करम्यितपारवश्या ।

दुग्धाश्रमित्युपहृतं नवनीतमेका

स्निग्धात्मकं स्वमिव विस्रमदाद्मुख्यै ॥ १४ ॥

मारप्रवीरविजितैरिव मुन्यमानैः

केशप्रकीर्णकुमुदैरनुगम्यमाना ।

कामारिमैत्य लघु काप्यवदस्त्रभङ्गा

भङ्गानुरक्त भगवन्नवलोकयेति ॥ १५ ॥

मत्तेभकुम्भतटमर्दनलब्धवर्णाः

पञ्चाननस्य नररा डवि नः प्रसिद्धम् ।

तन्मेऽद्य दर्शय वने दयया दिदृक्षोः

कुम्भस्तनी तमिति गूढमुवाच काचित् ॥ १६ ॥

प्रस्वेदवारिकणिकापरिशोभिभालं

श्वासातिरेकदरजल्पितचारुवक्त्रम् ।

नाट्यं झलंझलितनूपुरमुद्धत त्वं

कास्या कृतं कुरु मयेति समाह काचित् ॥ १७ ॥

शश्वत्प्रतापं सुदतीजनमर्जितं य-

त्पाप तदेव हि गलं परिवेष्टते ते ।

क्ष्वेलच्छलात्कृतमतः परवञ्चनेन

स्वामिन्दयस्व मयि म्माध्विति काचिदूचे ॥ १८ ॥

मुग्धा मुहूर्तमवलोक्य शिषं प्रमोदा-

त्काचित्परित्रुटितकञ्चुककङ्कणालि ।

अश्रूभिः समुपसृत्य सकङ्कणं मे

दत्त्वाशु कञ्चुकमितः प्रचलेत्यतौत्सीत् ॥ १९ ॥

नटेशविजये

आदाय कापि मणिदर्विकयान्नमुधैः

पात्रे समर्पयितुमुन्नमिताङ्गयष्टिः ।

तावत्समुच्छवसितनीविदुकूलमाशु

ह्रीणा करेण दधती हृषितावतस्थे ॥ २० ॥

वाचालकिङ्किणिविजृम्भितद्वयदक्षा-

वाद्यध्वनिसितविकासिमुखेन्दुगंभौ ।

वत्सल्युदारमिति वामदृशां तदीयं

मञ्जीरचक्रयुगलं निगलं हृदोऽभूत् ॥ २१ ॥

अत्रान्तरे मरयमाश्रमदेशमाप्ता

नारायणी नवनवोदितयौवनध्रीः ।

कादम्बिनीसविधकन्दलितेव सम्पा

पर्याकुलं परमहंसकुलं वितेने ॥ २२ ॥

ताटङ्गरत्नतगलांशुनिचोलचम-

व्यानद्धगल्लमुकुरव्यतिरोचमाना ।

नारीपदीर्घनयनाश्वलकजलध्री-

व्याकृतातमागविषदिग्धशरप्रकारा ॥ २३ ॥

धम्मिल्लमध्यगतचम्पकदामगन्ध-

मोमुह्यमानयुवमानसमत्तभृङ्गा ।

भालामृतांशुकलोपरिभासमान

कस्तूरिकातिलककन्दलिताङ्गशङ्खा ॥ २४ ॥

नासाश्वलाभरणमौक्तिकनामधेय-

नभत्रनित्यकृतचन्द्रजिदास्यदास्या ।

आपाटलाधरदलार्चिरुदारसंध्या-

रागानुबन्धिरदनावलिबालचन्द्रा ॥ २५ ॥

माणिक्यहेममयमङ्गलसूत्रलक्ष्मी-

मंदर्शितस्मरहरिजयतोरणश्री ।

कामेशदर्शनकुतूहलियौवनद्रा-

गानीतपूर्णकलशाभकुचाभिरामा ॥ २६ ॥

कौमुम्भकश्रुकविराजिकुचाप्ररिद्ध-

त्काशमीरजन्मरमकव्युरतारहारा ।

संध्यारुचिच्छुरितशैलतटान्तरुच-

त्तारावलीरुचिरदिक्करुणीविलासा ॥ २७ ॥

नाभीगभीरसरसीसरसोजिहान-

नालाभरोमलतिकाप्रलसत्कुचाब्जा ।

चञ्चद्भुजायुगलचम्पकदामकोटि-

व्यालम्बिकोकनदविभ्रमकारिहस्ता ॥ २८ ॥

लावण्यसिन्धुलहरीपुलिनानुकारि-

श्रोणीविहारिविहगावलिचारुकाश्वैः ।

अब्जोपरिस्फुरदधोमुखहेमरम्भा-

मंभावनाहं चरणोज्ज्वलजङ्घिकोरुः ॥ २९ ॥

मञ्जीरमञ्जुरवमंजनितस्वशङ्का-

संप्राप्तहंसगलहस्तिकचारुयाना ।

आलोहिताम्बरसमुल्लसदङ्गवल्ली-

मंभाविताभिनवचन्द्रकलाविलासा ॥ ३० ॥

नीलोत्पलद्वितयनिर्गतमत्तभृङ्गी-

भङ्गीविहस्फुटकटाक्षपरंपराभिः ।

निःशेषपीतनियतघ्नतयोगवृन्द-

हृत्पद्भुजोदितविवेकमरन्दविन्दुः ॥ ३१ ॥

किञ्चिच्च्युतं कुचदुकूलमुरस्युदारं
 प्रत्यर्पयन्त्यनुकलं करपल्लवेन ।
 आदाय घर्मकणिकामलिकात्किरन्ती
 मौन्दर्यविन्दुमिव शोणरुचा नयेन ॥ ३२ ॥

वामेन विश्लथतरां कयरीं करेण
 काञ्चीं नितम्बगलितामितरेण धृत्वा ।
 मूले कचिद्विदपिनो मुहुरध्वस्वेषा-
 सिष्ठन्त्यमूमुहदशेषजगत्कृशाङ्गी ॥ ३३ ॥

लीलाविघूर्णितविलोचनकोणपातै-
 हांलाहलैरिव जनानतिमोहयन्ती ।
 नीलालकान्तिकविलोलललन्तिकैका
 बाला परिभ्रमति काननसीमि कैषा ॥ ३४ ॥

गाढानुरागकलशोदधिचन्द्रिका वा
 शृङ्गारसौधशिखरार्पितदीपिका वा ।
 मारैन्द्रजालिकविमोहनपिञ्जिका वा
 लीलाभिरामरतिपञ्जरशारिका वा ॥ ३५ ॥

राकासुधाकिरणमण्डलरम्यवक्त्रा

तारावलीसदृशतादृशतारहारा ।

शोणाधरार्चिरधरीकृतमांध्यरागा

श्यामा प्रपञ्चयति पञ्चशरप्रतापम् ॥ ३६ ॥

आः पश्यतामभिनवस्मितचन्द्रिकाभि-

ह्रस्वा बहिस्तिमिरमन्तरिवार्पयन्ती ।

जाज्वल्यमाननखगोणमयूखजालैः

पार्श्वद्रुमान्सपदि पल्लवितान्करोति ॥ ३७ ॥

मोघेतरा कदनकर्मणि मुष्टिमेय-

मध्येयमेव मकरध्वजचापयष्टिः ।

आद्यन्तयोर्यदरविन्दमथोत्पलं च

धत्ते पदेश्मणमिषेण तदीयमस्त्रम् ॥ ३८ ॥

आलानमुञ्चलितमारुरुचे त्रिधौचै-

राकृष्यताद्रितटमायसशृङ्खला च ।

कामद्विपेन तदिदं कुचयोरधस्ता-

द्रोमावली त्रिवलिनाभिखनीति दृष्टम् ॥ ३९ ॥

पञ्चेषुमुक्तपटुबाणपरपरोद्य-

न्निष्ठद्राणि योगिनिब्रह्मैश्विरमर्पितानि ।

चित्तान्युरोजयुगले सुगुणानि शुद्धा-

न्यस्या लुठन्ति नवहारमणिच्छलेन ॥ ४० ॥

उद्यद्भुजद्वितयमुद्यतधातुमूल-

मुत्तम्भितस्तनमुदारविलोलहारम् ।

वज्रघ्नमध्यमुपवेह्लितपादमस्या

वज्रम्भित जयति हुकृतयोगिधैर्यम् ॥ ४१ ॥

इत्थ विभाव्य धुरि योगिजनश्चिर ता

मांहानिलव्यतिकरास्तविवेकदीप ।

स्नान जप हवनमध्ययन पुराण

शास्त्र व्रत च सकल विजहौ किमन्यन् ॥ ४२ ॥

पुद्गलानुपुद्गलशरवर्षुकपुष्पचापे

कोलाहलप्रवणकोकिलयूनि काले ।

अत्यद्भुताकृतिरसौ विपिने चरन्ती

हा हन्त हन्त जगदात्मवशीचकार ॥ ४३ ॥

तां सुन्दरीं प्रति तपस्विजनेऽनुरक्ते

तं सुन्दरं प्रति तदीयवधूजने च ।

जातक्रुधः कतिपये जरठास्तदानी-

मुद्दिश्य शंभुमभिचारमुपाक्रमन्त ॥ ४४ ॥

तस्माद्भूतप्रथममुप्रतरस्तरक्षुः

संप्रेरितो मुनिभिरेत्य शिवं जिघांसुः ।

तच्छूलकोटिदलितस्वकठोरदेहः

प्राप त्वचा सपदि तत्परिधानभावम् ॥ ४५ ॥

भूयोऽपि ते भुजगमेकमुदीतमग्नेः

कालं करालगरलाग्निभरं किरन्तम् ।

प्राचोदयञ्जहि पिनाकिनमित्यथैनं

केयूरयन्भुजगमेव कृती स चक्रे ॥ ४६ ॥

भूतं पुनर्भुवनभीषणमेकमग्ने-

रुद्धूतमुत्तरललोचनमुप्रदंष्ट्रम् ।

शंभोर्वधाय ससृजुर्मुनयस्तमीशो

न्यञ्चन्निपात्य विदधे निजपादपीठम् ॥ ४७ ॥

अग्निं तमैव पुनराकुलकीलजालं
 तेऽचोदयन्नथ तमप्युपनम्रमाशु ।
 किञ्जल्कपिञ्जरिनकोकनदाविशेषं
 हस्ते वहन्व्यहरदद्भुतशक्तिरीशः ॥ ४८ ॥

मूर्तान्पुनर्जडधियो मुनयः समन्त्रा-
 नाहूय हन्तुमददुः शिवमभ्यनुज्ञाम् ।
 तानागतानपि तदा स विधाय शक्त्या
 माणिक्यनूपुरमयानधृताङ्घ्रियुग्मे ॥ ४९ ॥

इत्थं हतोद्यममवेक्ष्य तपस्विसङ्घ
 घोराट्टहासदलिताण्डकटाहकूटः ।
 भीमाकृतिर्भ्रमितपिङ्गजटोऽथ कोपा-
 दत्युमताण्डवपरोऽभवदष्टमूर्तिः ॥ ५० ॥

तत्तादृशं तमवलोक्य महर्षिद्वन्दं
 निश्चेष्टितं भुवि निलीनमभूद्भयार्तम् ।
 तादृक्षवेगधुतपक्षातिमक्षिकोणै-
 रालक्ष्य ताक्ष्यैमहिद्वन्दमिवान्तरिक्षे ॥ ५१ ॥

विश्वातिशायिनि जने विहितोऽभिचारो

न व्यर्थ एव ननु कर्तुरनर्थहेतुः ।

उद्दिश्य भानुमुपलः प्रहितः किलोर्ध्वं

क्षेप्तुः शिरो विदलयेत्क्षणतो निपत्य ॥ ५२ ॥

तद्देवदारुवनतापसवृन्दमेवं

मूर्च्छालमाकलयतो मदनान्तरुस्य

वज्रारवव्यथितचातकमण्डलस्य

धारेव मङ्क्षु जलदस्य दयाविरासीत् ॥ ५३ ॥

कर्पूरगौरतनुरिन्दुकलावतंसः

स्मेराननः शिखरिराजसुतासमेतः ।

आलोलपिङ्गलजटापटलोऽथ तेषा-

मानन्दताण्डवमदर्शयदन्तकारिः ॥ ५४ ॥

आनन्दबाष्पभरितायतलोचनाना-

माविर्भवत्पुलकमेदुरिताङ्गकानाम् ।

आधूयमानशिरसां द्रुतमाविरासी-

दानन्दताण्डवरसानुभवो मुनीनाम् ॥ ५५ ॥

पश्चाज्जगत्पतिमिमं प्रतिबुध्य पश्चा-

त्तापात्प्रणम्य मुहुरेत्य शिवप्रसादम् ।

अन्तर्हिते सति महाम्बुजलोचनेऽस्मि-

न्सर्वे तदादि समुपासत साम्बमेतम् ॥ ५६ ॥

आनन्दनाट्यमनुभूतमिदं कदाचि-

दुग्धोदधौ स्मृतवता दनुजान्तकेन ।

हर्षप्रकर्षभरितेन महाभरतः

पृच्छन्नभाणि फणिरादृक्किल भारहेतुम् ॥ ५७ ॥

पूर्वं मया यदनुभूतमभूत्पुरारे-

नृत्तं तदेतदनुसंदधतोऽधुना मे ।

आनन्दमिन्धुलहरीमतिवेलमन्त-

रासेदुषो बहन्तोऽजनि तेऽतिभारः ॥ ५८ ॥

तस्यैव जन्म सफलं भुवने स एव

श्लाघ्यः स एव तरति स्वरितं भवाब्धिम् ।

आनन्दताण्डवरसं हरिणाङ्गमौले-

र्धेन्यः स्वयं पियति यः किल दृक्पुटाभ्याम् ॥

आकर्ण्य मद्विरमिमामहिराज तेऽक्षी-

ष्यानन्दवाष्पभरितान्यधुना भवन्तम् ।

जंसन्ति शंभुनटनेक्षणसाभिलार्य

धन्योऽसि सेत्स्यति च तेऽभिसतं तदेतत् ॥

मामाश्रितस्य फणिनायक ते महान्तं

कालं मयाद्य कथितं परमं रहस्यम् ।

तद्गच्छ तावकमुतोऽस्तु मदीयतत्त्वं

त्वं द्रक्ष्यसि त्रिनयनं तपसे यतस्व ॥ ६१ ॥

संचोदयन्तमिति चक्रधरं प्रणम्य

क्षीराम्बुधेः स निरगादुरगाधिराजः ।

कैलासभूधरमुपेत्य कृतान्तहन्तुः

प्रीत्यै तपश्चिरमतप्यत चाप्रमत्तः ॥ ६२ ॥

वाताशनत्वमनिशं वसतिर्गुहायां

शेषस्त्वचः सततसंकुचितिश्च भोगे ।

सर्पस्वभाव इति सर्वमिदं विहाय

पञ्चामिमध्यमभजत्फणिराटनभ्रन् ॥ ६३ ॥

दर्वाकराधिपतिना तपसातिमात्रं

संप्रोणितस्तदनु चन्द्रकलावतंसः ।

आविर्बभूव तमभापत चाथ वत्स

संपत्स्यते सपदि तेऽभिमतार्थसिद्धिः ॥ ६४ ॥

तिस्वाटर्वा भज तपश्चर तत्र चाहं

श्रीमूलनाथसदनं समया विराजः ।

हृत्पुण्डरीककुहरे धरणीसुपुष्पा-

नाहीपदे सदसि दशंयितास्मि नाश्रयम् ॥ ६५ ॥

अत्रः पुरा त्वमभवस्तनयोऽनसूया

त्वामञ्जली धृतमवेक्ष्य भुजङ्गरूपम् ।

त्रासादपातयदतोऽजनि ते पतञ्ज-

ल्याख्याधुनापि भव तादृशनागरूपः ॥ ६६ ॥

उपदिशति पिनाकिन्येवमुन्निद्रोमा

विरचितनतिरन्तर्विस्तृतानन्दसिन्धुः ।

कृतनुतिरनुमत्या कुण्डलीशः पुरार-

रभजत निजलोकं हर्षिताशेषलोकः ॥ ६७ ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गसेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-

रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सताम् ।

गोप्ता मेढकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः

काव्येऽस्मिन्क्रमशो नटेशविजये सर्गं तृतीयं व्यधात् ।

इति तृतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः ॥

अथ पतञ्जलिरन्तकहन्तरि
स्थिरमतिस्तपसे धृतनिश्चय ।
अनुमत स्वजनैराधिक दया-
मृदुरगादुरगालयतो बहि ॥ १ ॥

बिलमुखादुदित स पिकारवै-
ह्वयदिव स्वमुदैक्षत कान्तनम् ।
चलकराहुलि चारुमरुल्लल
त्तपनतापनतारुणपल्लवम् ॥ २ ॥

सकलभं कलभङ्गुरधरद-
च्युतकपिकं कपिकम्पितभूरुदम् ।
वरसमीरसमीरितबह्वरी-
निकरमाकरमासददाशिषाम् ॥ ३ ॥

परिवृढ. फणिनामथ पावने

महति तिल्ववनेऽत्र महात्मनः ।

प्रमुदितानकृत प्रणतः स्वयं

मुनिजनान्निजनान्न चदीरणात् ॥ ४ ॥

कचन तत्र तरक्षुपदक्षर-

न्कुसुमपत्रकृते तमुदैक्षत ।

फणिपतिं बहुकालदिदृक्षितं

भसितभासितभावुकविप्रहम् ॥ ५ ॥

तमभिवाद्य मुनि. स तरक्षुपा-

दनयदाशु निजाश्रममादरात् ।

अपि च तस्य शिवेऽर्पितचेतसो

निजगृहे जगृहे चरणोदकम् ॥ ६ ॥

परिणतैरधुनाजनि मे चिरा-

त्पितृपितामहपुण्यभरैर्ध्रुवम् ।

सकलवाञ्छितसंघटनाय य-

त्प्रभवता भवतास्मि समागतः ॥ ७ ॥

रजनिषु द्विजराज उदित्वर
 स हरते बहिरेव तम शनै ।
 अनिशमन्तरपीदमर त्वया
 शकलित कलित द्विजराज न ॥ ८ ॥

भगवता सुकर भुवि मादृशा
 प्रणमता दुरिताङ्कुरभञ्जनम् ।
 प्रयत्नते खलु भद्रतराकृति-
 र्वनकरी न करीरविपाटने ॥ ९ ॥

उपचरन्मुनिरेष तदादरा-
 दुरगपुङ्गवमप्यमुना स्वयम् ।
 समधिक विनुत सुगदु खयो-
 रूपचयापचयानुपसेदिवान् ॥ १० ॥

इति परस्परमीरितवैभवा-
 नुपचितप्रमदाबुभकौ मुनी ।
 गिरिशताण्डवदर्शनसत्त्वरा-
 वभवता भवतान्तद्ददौ चिरात् ॥ ११ ॥

विधिवदर्चनया व्रतचर्यया

नुतिगिरा तपसा नतिकर्मणा ।

उपचचार मुनिद्वयमुष्कै

रिह वने हवनेन च शंकरम् ॥ १२ ॥

अथ कदाचन नाट्यमुगापते-

रचिरभावि विचार्य किलाभवत् ।

उषसि रञ्जयितुं रविरुत्सुकः

किरणतोरणतो गगनाङ्गणम् ॥ १३ ॥

सुरतविह्वलिता सुचिरं वधू-

रुपपतेरुरसि स्वपती तदा ।

कलकलैः कृकवाकुगलोद्गतै-

र्हतरसा तरसा समबुध्यत ॥ १४ ॥

मुनिकुमारकृताध्ययनारवै-

मुँखरितासु दिशासु विनिद्रितम् ।

विचरति स्म पयोजवने मिथः

सकलहं कलहंसकुलं तदा ॥ १५ ॥

अनुकृत क्षणमम्बुजमेचको
हरिरहीश्वरतल्पशयोऽम्बुधौ ।
सरसि पट्चरणेन समुच्छ्वस-
त्कमलकोमलकोटरशायिना ॥ १६ ॥

ध्रमराडिम्भमुपात्तरवं प्रगे
मरुदुपाहतमावृत पद्मिनी ।
प्रदिशती मकरन्दपयः स्वयं
निजपयोजपयोधरत स्नुतम् ॥ १७ ॥

उदितमिन्दुकलाशतमीक्ष्यतां
श्रितिश्रुतीति सरसीभिरुदीरिते ।
स्तनपटेन नखक्षतयोऽरुणा
रुधिरे रुधिरेण नवोढया ॥ १८ ॥

रविशताङ्गरथाङ्गजवोषर-
त्प्रथमभूधरगौरिकपुञ्जवत् ।
फणिभुगप्रभुवः स्फुटमुद्ययौ
रुधिरमर्धिरमर्त्यपथे पुरः ॥ १९ ॥

अरुणरोचिरसूक्परिमुञ्चती

तिमिरदन्तिघटोपसि वायुना ।

प्रचलितानुदिशं पटलीभव-

द्धमरतोमरतोदवशादिव ॥ २० ॥

मघवदिङ्मुखमण्डनकुण्डल-

भ्रमकराकृति बिम्बमहर्षतेः ।

उदधिमध्यगविद्रुमवीरुधा-

मुदलसदलसच्छविगुच्छवत् ॥ २१ ॥

हर हरेति सत्तामरुणोदये

द्विरुपदेशवशेन किलान्तरम् ।

अहृत बाह्यमपि प्रसभं तमो

दिनकरो न करोति किमुद्यतः ॥ २२ ॥

तिमिरकौशिकतस्करजारिणी-

कुलमलीयत केवलमीदृशैः ।

उदितवत्युरुतेजसि शक्यते

श्वसितुमासितुमालपितुं च किम् ॥ २३ ॥

यदभवद्विरहज्वरवत्पुरा

तदधुना परिरम्भसुधारमम् ।

उपनये मति मास्यति चक्रयो-

र्युगलमागलमापियदुत्सुकम् ॥ २४ ॥

स्फटिकचक्रमिव स्पुटरदिम य-

द्विलमति मा पुरा विधुमण्डलम् ।

गलितकान्त्यधुना धुरि गोपने-

स्तदधिकं दधिमण्डमिवैक्ष्यत ॥ २५ ॥

अनपदुग्धमधिधितमाहृतं

विधिवदादवनीयदुतागने ।

अनुहयुः शुषयोऽप्यरिणमनदा

नयययो यययोयमिगं रमे ॥ २६ ॥

गुरिगदभिणमादुहमी तु तौ

विहितकान्त्यविधिं मुनिपुंगवौ ।

मनमि देवमपिन्त्ययतां तदा

नियमनीं यमनीदकपादुक्म् ॥ २७ ॥

मिहिरमम्बरमध्यगतं क्रमा-

दुपचितोष्मभरः स्वकरोत्करम् ।

ददृशुरात्मविदो दधतं वपु

हैरमयं रमयन्तमुपासकान् ॥ २८ ॥

कचन धूमरुचो विलुलोकिरे

कचन निर्मलवज्रमणीरुचः ।

कचन नीरधिनीरुचो रवेः

कचन काञ्चनकान्तिधराः कराः ॥ २९ ॥

न पिबति स्म नितान्ततृपाकुलं

मृगकुलं तरुमूलमुपेत्य च ।

अनु विशङ्क्य यतात्मविलोचनैः

समकरं मकरन्दमयं हृदयम् ॥ ३० ॥

मुखमशेत युवा शिशिरे वधू-

कुचतटे कलहंस इवाम्बुजे ।

अपिपदध्यागद्यन्दमपौशुना

मह रवेर्हरवेदिमतवर्ष्मणः ॥ ३१ ॥

नवपतङ्गशिलानलदर्शन-

स्मृतहरालिकटकमतरक्षुपान् ।

उरगराढभिषेकमुमापते-

विदितवान्हितवान्छितदायिनः ॥ ३२ ॥

तददरेव दयान्धिसुधाक्षरी-

मदक्षरीभिरलं सुगयञ्जगन् ।

शुतिभिराविरभूदिह धूर्जटि-

धूर्तिरितयोरमलात्मनाम् ॥ ३३ ॥

जयति तिल्यधनं जगतीतले

जयति तत्र पुरं च विदम्यरम् ।

जयति तत्र ममा च पुरेयभू-

दृढलकादलकाकलितारवः ॥ ३४ ॥

दृढानुः शिष्यमग्निह्वया समं

अपलवा सरदभ्रमिवाहुनम् ।

परिजनैः मुक्तैः प्रजयान्मियः

गमुदिनौ मुदिनौ मुनिपुत्रौ ॥ ३५ ॥

द्रुतमतर्कितदर्शनविस्मितौ

शिवमुभौ प्रणिपत्य जगत्पतिम् ।

सपदि तुष्टुवतुः सविधभ्रम-

द्विविपदं विपदन्तुरकंधरम् ॥ ३६ ॥

पदयुगं भवदीयमभूदिदं

नयनयोरयनं सुकृतेन नः ।

न ददृशे पुरुषेण पुरा चिरा-

दिह वराहवराकृतिनापि यत् ॥ ३७ ॥

स्वजनरक्षणतद्विपुशिक्षण-

व्यसनिता विदिता ननु ते विभो ।

यदुदपादि मृकण्डुसुतापदां

प्रशमनं शमनं भवता घ्नता ॥ ३८ ॥

स्वजनमत्र चिराय समुत्सुकं

प्रमदनाट्यरसं वस पाययन् ।

सह तरक्षुपदा स पतञ्जलि-

मदनमर्दनमर्थितवानिति ॥ ३९ ॥

अथ ननर्त हर सदसोऽन्तरे
 दरनिकुञ्चितवामपदाम्बुज ।
 तदुपरि प्रहितस्फुरदङ्गद-
 म्यभुजग भुजग परिनर्तयन् ॥ ४० ॥

भृशमनर्ति पिनाकभृता घना-
 पनगभीरवभ्रमकारिभि ।
 ठमरकध्वनिभिर्गुह्यवाहन
 कलयता लयतालममममम् ॥ ४१ ॥

अभयमुद्रितमंषतर दध-
 स्करमुमापतिरन्यमुदधिपम् ।
 किमपि ममदि कोमलताण्डव
 व्यतनुनातनुतापहर नृणाम् ॥ ४२ ॥

१७ निहता नटनामृतवर्षिणा
 तटिदुदारजटाततिनाल्लिना ।
 क्षमिततापमना मुनयोऽमुना
 मुमुदिरे मुदिरेण मना इव ॥ ४३ ॥

पशुपत्तेर्नटनं परिपश्यतां

न हि मनो विषयान्तरमृच्छति ।

कुलमपि स्वकृतेः पशुपक्षिणा-

मुपरतं परतन्त्रमभूद्यतः ॥ ४४ ॥

तदिदमद्भुतताण्डवमुत्सुकौ

समवलोक्य सदाशिवमूचतुः ।

यमिवरौ त्रसतो यमराण्महा-

भुजगतो जगतोऽस्य हितैषिणौ ॥ ४५ ॥

जय जयामितमोघ सुखाम्युधे

जय जयादृतदिव्यतराकृते ।

जय जयैच्छिक्कलोकजनिस्थिति-

प्रलय पालय पादनतं जनम् ॥ ४६ ॥

हरिविधिप्रमुखैरमरैः समं

वम चिरं रचयन्निह ताण्डवम् ।

इति-मुनी विभुमात्मशिरः सतां

सुलभमालभमानमवाचताम् ॥ ४७ ॥

अथ तथेत्यभिधाय स ताण्डवं

विरचयन्निजभक्तवरप्रदः ।

अधिवसत्यधुनापि चिदम्यरं

सुगचिरं कचिरस्थितदिक्षटम् ॥ ४८ ॥

इदमुदन्तमयेत्य रविः स्ययं

धरुणलोकजनाय सविस्मयः ।

गदितुकाम इवाग्निरैस्तटं

द्रुततरन्ततरदिमरगाहत ॥ ४९ ॥

परमभूभृदशोऽरुगुलुच्छवः

द्रविरहविरमेऽरुषदारमनि ।

अवतरदरिबौस्तुभतेजसा

विहितरोहितरोषिगिष गियतः ॥ ५० ॥

प्रजयनभणपदविमानम्-

अजबिस्तोकननः शपितुं घनाम् ।

अनघमाभममण्डममाद्वा-

दुरुषगुरुषगुरुशशिभिषं ॥ ५१ ॥

सहरथे चरमाचलशृङ्गतो

निपतति शुभणौ नियतेर्बलात् ।

उचितमेव रथाङ्गयुगं हि य-

द्विजघटे जघटे च तमोजनिः ॥ ५२ ॥

उवलति सांध्यमरीचिमिषाद्वहि-

र्विरहिशोकशिखावति विश्वतः ।

उडुशतोदयकैतवतोऽस्फुट-

द्वियदहो यदहोभिरनीदृशम् ॥ ५३ ॥

अतिविविक्ततयाहनि यज्जग-

त्सकलमर्थसमूहमवैभ्रत ।

निपतिते निजचक्षुषि नाशक-

त्सतमसं तमसन्तमिवेश्रितुम् ॥ ५४ ॥

उदजिहीत द्रुतोऽग्निरिवोदया-

चलतटान्मदनेन जयार्थिना

जलधिना जनकेन कटाश्रितो

हिमकरो मकरोत्थितिफैववान् ॥ ५५ ॥

प्रणयिनामनुरागवचःक्रमः

प्रणयिनीसविधे शुकहस्तया ।

अकथि दूतिकयार्धमतिर्हि त-

न्मुखगतः खगतः प्रकटः परः ॥ ६० ॥

अखिलमन्यथयन्सुदशोऽप्रतो

न हि शशाक विटोऽपि निगूहितुम् ।

कुलटया कलितं वत यद्रते-

ऽधरदलं रदलम्भितलक्ष्म तत् ॥ ६१ ॥

तदनु कोपनयापि तया हठा-

दतितरामपराधकृदप्ययम् ।

अशधरोदयतः स्मरतः सखी-

वचनतश्च नतः परिष्वजे ॥ ६२ ॥

अपकमध्यगतादधिवामिता-

दलितयालरसालदलादिभिः ।

प्रणयिनो नवशीघुरभूदृशं

मदयिता दयितामुत्थवामितः ॥ ६३ ॥

प्रियतमेऽधरपानसमुत्सुके

विवलिताननवारिरुहः शुकी ।

कुचतटभृशि कलस्रचमत्कृते-

धरतनोरतनोदनुमोदनम् ॥ ६४ ॥

रहमि यातिरमादुपभुक्तव-

त्युपपतिं यदुपाहनमङ्गना ।

मयदुमानमतोप्यत मा मर्त्या

धिरमरं रतरञ्जिनया तया ॥ ६५ ॥

प्रियतमेन यलादुपभुक्तया

रहमि बालिकयैभि सलज्जया ।

निजद्वदुत्थितनयनम्यभ्रता-

बलिकुचे लिङ्गुचेन ममे मुहुः ॥ ६६ ॥

परिजना इव जालकपथया

निवृत्तमेव निशान्तमकारयन् ।

शशिहराः मुहशां मुरतधमा-

पनयनाप्रयनाः पुनमीलनम् ॥ ६७ ॥

कैशिकं न कमितुर्गणयन्त्या
 साहसेन बहुमन्तुमनाहि ।
 प्राग्वयाद्य पुनरस्य पुरोऽभू-
 त्मा हमेन बहुमन्तुमना हि ॥ ६८ ॥

विततैः स्वकरैर्वियोगभाजां
 विधुनानेन समन्ततो मनो भूः ।
 उददीपि च माधवेन सख्या
 विधुनानेन समं ततो मनोभूः ॥ ६९ ॥

पशुपतिनटनैः परिस्फुरद्गोः
 शुचिभसितैरजनि प्रसाधिताशैः ।
 हिमकरकिरणैश्च हर्षिता भूः
 शुचिभमितै रजनिप्रसाधिताशैः ॥ ७० ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गखेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-
 रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजामन्दानुभूतिः सताम् ।
 गोप्ता भेटकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः
 काव्येऽस्मिन्क्रमशो नटेशविजये सर्गं चतुर्थं व्यधात् ॥
 इति चतुर्थः सर्गः ॥

पञ्चमः सर्गः ॥

तस्मिन्काले देवतामावभौमः

स्रष्टा यष्टुं सत्यलोकात्मदारः ।

निश्चक्रामानुद्रुतो नारदायै-

दूरं गङ्गातीरमुद्दिश्य देवैः ॥ १ ॥

ध्यायं ध्यायं दिव्यगङ्गातरङ्गा-

नाभावन्तं राजहंसावतंसम् ।

आरूढोऽमावध्वरस्यापितोषै-

रूपं गङ्गानूपमापाभिरूपम् ॥ २ ॥

क्षीमानेव भीशपादाकामार्ष्वा

नीलप्रीवमाहिनिर्भोकवर्तिष्म् ।

वीष्मांश्चक्रे भूवभूदारयष्टि

स्वार्तिःभर्त्ता मागराणां च गङ्गाम् ॥ ३ ॥

कूलास्फालालोलकलोलजाल-

स्फायत्फेनश्वेतमानप्रवाहा ।

आकूपारादा हिमाद्रेश्च मूर्ता

दृष्टा कीर्तिर्या दिलीपात्मजस्य ॥ ४ ॥

बालेबालं प्रस्तरास्फालनोद्य-

त्पाथोबिन्दुप्रौढमुक्ताफलानि ।

उत्क्षिप्योत्क्षिप्याददानोर्मिहस्तैः

प्रालेयार्द्रैर्या परिक्रीडतेऽङ्के ॥ ५ ॥

दन्तादन्ति क्रीडतां दिग्गजानां

गण्डोड्डीनैः कीर्यमाणं द्विरेफैः ।

हन्त स्नानात्पूर्वमप्यात्तगन्धं

गन्धर्वीभिर्धूयते यत्र कैश्यम् ॥ ६ ॥

स्नातुं दारैः साकमेकत्र संघं

सप्तर्षीणां सैकते मंनिधत्ते ।

कापि स्वर्गप्रामणीः सावरोधः

प्रातर्यत्रान्यत्र पार्याः सभार्याः ॥ ७ ॥

अम्भो यस्याः शम्बरं हस्तदेशे

मङ्क्तुः श्रीरं मूर्ध्नि कण्ठे विषं च ।

अङ्गेष्वन्येष्वकलप्यामृतं च

प्राहुस्तत्तच्छब्दवाच्यं प्रवाचः ॥ ८ ॥

मुहुः यस्याः पानकध्वंसदीक्षा-

माशङ्कयान्तः स्वाधिकारच्युतिं द्राक् ।

प्रेमेशः किं प्रेषयामास भीतः

सौदादाय स्वस्वम्भारं प्रयागे ॥ ९ ॥

चण्डीलक्ष्मीजन्मभूर्मा स्मृशन्ती-

भाषं ताभ्यामादरात्तद्वयस्याम् ।

मत्वा नूनं मध्यदेशे मिलित्वा

मह्यायान्तर्था सरस्यत्युपास्ते ॥ १० ॥

क्तास्त्वोत्तिष्ठयत्र जन्तुस्त्रिवेण्यां

कण्ठे नीलः केशपाशे विशङ्गः ।

गात्रे शुभ्रः सूर्यचन्यामरम्ब-

लभद्वादिन्यानुत्पत्यं विभर्ते ॥ ११ ॥

वाराणस्या विश्वनाथोपकण्ठे

कायार्धं या कुदयन्ती मुमुक्षो ।

ताप पाप हन्ति यत्तन्न चित्र

यस्या मोक्ष सोऽपि याथाकथाच ॥ १२ ॥

कायव्यूहं प्राप्य कान्तेन साक

काम रन्तु गाढमभ्युत्सुकेव ।

स्वीकुर्वाणा स्रोतसा या सहस्र

खेलोदार गाहते पार्श्वमब्धे ॥ १३ ॥

न क्रोधो मे नाथ वर्वर्ति नित्य

नागस्त्वप्यप्यस्ति नैतन्मृषेति ।

क्रुध्यन्त्यागस्कारिणं मिन्धुराज

प्रत्याचष्टे या च्छलोल्लोक्तिप्रगल्भा ॥ १४ ॥

मौलौ शभोर्मालिकावद्विभाती

निर्गच्छन्ती या नखाशुच्छदेव ।

विष्णो पादाढ्याकरोत्येतदैक्य

तन्मूलं हि स्नौति पूरो यदमे ॥ १५ ॥

पद्मानेतुः पादनिर्जेजनाम्भो

मत्वाचामन्कि मुनिर्जहुनामा ।

मद्यः स्मृत्वा जंभुनिर्माल्यभावा-

वण्डेशार्हा भोद्यतो यामहामीति ॥ १६ ॥

भूरि स्वैरं यत्पुग भूतिजालं

द्योतोलीढं शंकरीये कपर्दे ।

वन्द्रस्त्रिगधं मैकतळ्याजतस्त-

द्धारिप्रान्ते या घमन्तीव भाति ॥ १७ ॥

युक्ता याचो युक्तिभ्यां सरस्व-

त्यन्तर्बाहिन्यास्त इत्यात्रवाचाम ।

पायं पायं पामराभ्याम्यु यस्याः

मारं निष्ठीवन्ति मारस्वमं यम ॥ १८ ॥

पायोदसिमादपाठीनमीन-

व्यालीभेकीककंटीकच्छरीभिः ।

वीर्यामध्यम्यन्त्रितोद्दीविद्याभिः

मायाद्वे या द्दशंभीया ममिन्दे ॥ १९ ॥

तीरे यस्या देवदारूपगूढे
 मध्याह्नाकम्लानकर्णावतंसाम् ।
 भिल्लः स्वैर पाययन्नम्बु भिल्लीं
 दत्ते नाकेऽनादरं देधयूनाम् ॥ २० ॥

शाखाभेदग्राधनीयाकृतीनां
 तीरोपान्तस्थायिनां दिव्यधाम्नाम् ।
 भूदेवानां भूरुहाणां च धृन्दैः
 प्रातः प्रातर्याच्यते पुष्पवर्षैः ॥ २१ ॥

अन्तर्वेदीनाम्नि तत्तीरमीप्सि
 स्रष्टा सृष्टा यद्गालां यियल्लुः ।
 मत्स्यप्ययूद्गातृदोत्राशुपेत-
 म्नात्र प्रेम्णा दारयुक्तो दिदीक्षे ॥ २२ ॥

अभ्यक्तोऽङ्गेत्येष द्वैयज्ञवीनै-
 रष्टम्बभिष्वञ्जनीदञ्चितभीः ।
 क्षीमं विभ्रष्टमं धैजं विषाजं
 मेने लोकेर्गुर्निमानेय धमः ॥ २३ ॥

अप्राविष्णू दीक्षणीयारूपयेष्टया
 धिन्वन्वेधा देवता सप्रगृह्य ।
 पश्चादिष्टिं प्रायणीया वितत्य
 क्रीते मोमेऽयष्ट चातिध्ययेष्टया ॥ २४ ॥

प्रातः साय च प्रवर्ग्योपमङ्गया-
 महो रात्रेश्चापि मध्यं व्रतेन ।
 शेषं कालं शास्त्रवादप्रवीणै
 मभ्यैर्निन्ये साकमभोजयानि ॥ २५ ॥

तत्र भजे घर्मतापाभियोगा
 दग्निशालासुद्धमज्ञाननेन ।
 द्विर्न पुभिर्बोध्यमानो घवित्रै
 मध्ये नृकमाहो महाराज एक ॥ २६ ॥

मुपहृण्ये मामभेदैल्लक्ष्मी-
 मिन्द्रागणैश्चाद्भुतस्यमन्दम् ।
 निस्सारण्ये देवराष्ट्रिन्दुमौले-
 नान्यामकला नागमभिमतम् ॥ २७ ॥

देवैः साकं देवराजं विरिञ्च-

स्तत्तादृशं दिव्यदृष्ट्या विदित्वा ।

तैरानेतुं तं हविर्भागहेतोः

पुत्रं तावत्प्रेषयामास तूर्णम् ॥ २८ ॥

धीरस्मित्वारण्यदेशं स गत्वा

नत्वा शंभुं नारदस्तत्र पार्श्वे ।

साकं देवैः मन्ददर्शामरेण

तृप्तं नित्यं ताण्डवालोकनेन ॥ २९ ॥

अन्तर्नाट्यानन्दपुरेऽभिपृष्टे

देवम्यामे तत्परीवाहकम्पम् ।

अरुणां वृन्दैर्विभ्रदानन्दघाष्पं

वशी वीणायोगिना व्यालुलोके ॥ ३० ॥

शंभुलम्बचन्द्रपादैः स्रवण्या

चन्द्रमाख्या कलमया शशमूर्त्या ।

आनन्दाधुम्याबुलाभोऽमुनामे

माभादिन्द्रो वीर्यमे ग्नाविशेषम् ॥ ३१ ॥

क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ती-

त्येषा गीता यानभिप्रेत्य वृत्ता ।

शोच्यस्तेभ्यः कोऽन्य इत्यात्मनीनाः

कर्म त्यक्त्वा केचन प्रव्रजन्ति ॥ ३६ ॥

निष्ठाः केचिन्निर्विकल्पे समाधौ

बोधात्मानं पूर्णमन्तर्यद्विष्व ।

शंभुं सान्द्रानन्दमध्यक्षयन्तो

मन्यन्तेऽपि ब्रह्मलोकं मृणाय ॥ ३७ ॥

कामक्रोधौ यम्य यम्याशनायो-

दन्ये यस्यावश्यिकौ जन्ममृत्यू ।

चित्तं प्राणो देह इत्यादुरेत-

त्साक्ष्ये तस्याहं तु सच्चित्सुरात्मा ॥ ३८ ॥

शमत्येवं स्थानुमूर्तिं सुपवं-

प्रामण्यामाकारणे कुण्ठिताशः ।

प्रत्यापृत्य ब्रह्मणे तं सुरर्षि-

हन्त व्याघ्रप्राशयं देवनेतुः ॥ ३९ ॥

आकर्ण्येद् नारदादात्मयोनि

कल्प्यन्ते या कर्महानिर्भवित्री ।

सद्य प्राप्ता शङ्कमान स्वय ता

तिल्वारण्य देहभेदेन भेजे ॥ ४० ॥

शुद्ध ज्ञात्वा शैवगङ्गेऽम्भसीह

प्रत्युद्यातो दैवतै पद्मयोनि ।

व्याहृत्यादौ व्याघ्रपादेन साक

शमु नत्वा साधु सुष्टाव पश्यात् ॥ ४१ ॥

यो देवानामादिभूत पुरस्ता-

न्मामद्राभीञ्जायमान महर्षे ।

म त्व पुत्र दाधि मर्षाधिकैः

साध्व्या सुदृष्टा चापि मयोजयन्त्य ॥ ४२ ॥

प्रायेणादोरात्रिभेदादिशून्ये

काले मायाकर्पूरे केवटमन्त्रम् ।

पर्वालोक्य प्राणिहर्मप्रभेद

चित्र विश्व सृष्टवानमुपेन ॥ ४३ ॥

ब्रह्मा विष्णू रुद्र इन्द्रस्तथान्ये

त्वत्तो जातास्त्वं तु सर्वस्य हेतुः ।

शंभो सर्वस्येशिषे येन तस्मा-

द्योगिध्येयः शश्वदेकस्त्वमेव ॥ ४४ ॥

अज्ञात्वा त्वत्तत्त्वमादित्यवर्गः

पप्रच्छ त्वा को भवानित्यथाम्यै ।

सर्वात्माहं सर्वकालानपायी

तान्यो मत्तोऽस्तीत्यवोचः स्वरूपम् ॥ ४५ ॥

स्तोतुं साकं चेतसा द्राक्प्रवृत्ताः

सर्वा बाधः शक्तिशून्या निवृत्ताः ।

अप्राप्य त्वामित्यहो वेदवादे-

ऽप्यज्ञः स्तोतुं हन्त सोऽहं प्रवृत्तः ॥ ४६ ॥

वेदस्त्वग्निःश्वासभूतस्त्वयादौ

कलृप्तः कर्मप्रज्ञकाण्डात्मको यः ।

तस्येदानीमह्म तस्मावदास्ते

प्रामाण्याप्रामाण्ययोगः प्रसक्तः ॥ ४७ ॥

आशाभूत ते श्रुतिस्मृत्यजेपं

तस्य स्यादुल्लङ्घने दोषभूमा ।

अक्षो जन्तुर्नन्वनीशोऽयमातः

सर्वक्षे किं न्वस्ति विज्ञापनीयम् ॥ ४८ ॥

प्रहृष्यप्रहृष्यमेवं ब्रुवाणे

मानुषोक्षः शंभुरेनं जगाद् ।

अद्यारभ्यादन्तु गामध्वराशा

अशौ. स्वै. स्वैराभ्यतामत्र चेति ॥ ४९ ॥

शमोरेवंभावमम्भोजजन्मा

व्यक्तं युक्ता व्याघ्रपादानुयातः ।

इंशं नत्वा यक्षदेशं विधासुः

प्राप्तानन्दः प्रायेयामास मध्याम ॥ ५० ॥

आर्याजनिराहया व्याघ्रपादौ

ये तत्रामन्यक्षकर्मप्रवीणाः ।

संख्यावद्भिर्भौः सहस्रत्रयेण

प्रहृषण प्राप्तिष्ठिपद्भ्युमुदेन्द्रे. ॥ ५१ ॥

तित्वारण्यादुत्थितस्तैः सहैव
 व्योमाध्वानं व्योमयानेन तीर्त्वा ।
 वेगादन्तर्वेदिमासाद्य सद्य-
 स्तत्रत्यं स्वं देहमेव प्रविष्टः ॥ ५२ ॥

सभ्यैरेभिः साकमृत्विक्प्रवेकै-
 स्तावद्यज्ञे ब्रह्मणस्तायमाने ।
 अस्यागच्छन्हव्यमादातुकामा
 देवास्तत्र द्योतमानैर्विमानैः ॥ ५३ ॥

स्वैरं भुक्त्वा पट्सोपेतमन्नं
 भूपावासोभूषितो दिव्यगन्धः ।
 विद्वहोको वीटिकाभृत्सभायां
 तुष्टः संघीभूय तुष्टाव यज्ञम् ॥ ५४ ॥

प्राग्वंशात्प्राक्सोमवेद्यां सदोऽग्नी-
 द्रेहोपेतायां हविर्धानवत्याम् ।
 अग्निश्चिक्ये पुच्छपक्षात्मशीर्षे-
 र्युक्तो यज्ञस्यैव वाहोऽवतीर्णः ॥ ५५ ॥

तस्मिन्नेव स्थण्डिलेऽग्निः प्रणिन्ये

यैस्त्रे यूषे पूर्वतः ग्धापितस्य ।

अग्नीषोमीयः पशुभ्यावयन्धे

नेतुर्वाइस्तत्समीपे हि नाहः ॥ ५६ ॥

अन्यथास्ते यादृमो हेतुरार्या-

स्तां हिमां तद्गुमिनीं तत्र बुद्धा ।

आजिघ्रन्तो होमगन्धं वषाया

आप्तां शमोरद्भुतामभ्यनन्दन ॥ ५७ ॥

अभ्यर्पुवंसमीवरीरथ गृह्णात्वापोऽर्धरात्रे हवि-

र्धाने माध्वभिषुन्य सोममभिमंगृह्य ग्रहेषु क्रमान् ।

दुस्वाप्नो मद एव शिष्टमिह मंभक्ष्यानुमान्य स्तुत

दास्यं च प्रतिर्गाय्य सोऽनुमवनं युगान्वितेनै विधीयते ॥

बद्धातरि स्तुषमि मामभिरात्तशस्त्रो

होता वयं तदुपरि त्रसतेऽथ तस्मै ।

अभ्यर्पुंराः प्रतिगृणानि वय वय त-

द्विष्टानुमन्यत इति व्रजगु वरीन्द्राः ॥ ५९ ॥

विधिवदवभृथान्ते विस्तृतं दक्षिणाभिः
 सुरसरिद्रुपकण्ठे सप्ततन्तुं समाप्य ।
 वरमृपिगणमन्तर्वेदिदेशे निवेश्य
 स्वयममरयुतोऽजः सत्यलोकं जगाहे ॥ ६० ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गखेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-
 रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सताम् ।
 गोप्ता मेढकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः
 काव्येऽस्मिन्क्रमशो नटेशविजये सर्गं व्यधात्पञ्चमम् ।

इति पञ्चमः सर्गः ॥

· षष्ठः सर्गः ॥

गुणनिधिरिह तर्हि गौहनाथो
विपुलयलोऽजनि विक्रमाङ्गनामा ।
दशरथ इव यो द्वयोर्महिष्योः
शुभगुणयोस्तपमाभजत्सुतांस्त्रीन् ॥ १ ॥

शिवभजनरूपेषु सिद्धवर्मा
तनयवरेषु दयालुरपजन्मा ।
पितुरनघगुणैः प्रियोऽतिमात्रं
समजनि राम इव भित्तानुकूलः ॥ २ ॥

प्रवयसि वितरि प्रचोदयत्य-
व्यवनिपरिप्रदिमानममजोऽपि ।
अपमनुमनुते ह्य न त्वगात्यां
स्तुतिममना भरताम्ययेव रामः ॥ ३ ॥

सितवपुरधिकं स सिंहवर्मा
 शतभिषगाहितसत्क्रियोऽपि शश्वत् ।
 विधुरिव हृदये वहन्कलङ्कं
 कृशतनुराश्रितवान्गिरिशमेव ॥ ४ ॥

व्युदसितुमयमङ्गभूविकारं
 बत बहिरन्तरिव प्रसह्य जातम् ।
 अचकमत शिवार्चनेन शश्व-
 त्स हि विदितः स्मरशत्रुरादिवैद्यः ॥ ५ ॥

शिवचरणसमर्पितान्तरः श्री-
 शिखरिवटाटविकालहस्तिकाञ्चीः ।
 नियतमातिरटान्निपादयूना
 सममभजञ्च चिदम्बरं कदाचित् ॥ ६ ॥

अविकलहठयोगराजयोगा-
 भ्यसनपरैः शुकशारिकार्भकैर्यत् ।
 परिचितपदभाष्यफक्किक्कैश्च
 प्रथितपतञ्जलिपुण्यपर्णशालम् ॥ ७ ॥

घनतरमुकृताद्रिकूटकल्पैः

शिवचरणाब्जममर्षितापनीतैः ।

प्रथयति ननु पितृवराशिभिर्य-

त्पुरभितरक्षुपक्षोदजं समन्तान् ॥ ८ ॥

परिचितममितत्रिपुण्ड्रपञ्चा-

भरजतकद्रजपा मदा मुनीन्द्राः ।

पशुपतिपशुपाशबन्धमोक्षा-

द्यस्तिलपदार्यविदो यदायमन्ति ॥ ९ ॥

चिरतरमुहमैभिदम्यर त-

त्पुरमधिराम्य तरक्षुपादमत्र ।

शरणमुपजगाम सिंहवर्मा

रविमिश्र साम्बमुकृत्स्वपं कृतार्तः ॥ १० ॥

स्पुटतरशिवभक्तपिहमेनं

विनयमिवाटतविमहं महर्षिः ।

अभिमुगमतिशीतसैरपाङ्गै-

रमुगमदिन्दुरिषांशुभिन्नकोरम् ॥ ११ ॥

ऋषिवरमवलोक्य राजपुत्रो

घनमिव तापकदर्थितः शिखीन्द्रः ।

हृषिततनुरुहोऽतिहृष्टचेताः

श्रुतिसुखदां गिरमाददे गभीराम् ॥ १२ ॥

सुकृतसुरमहीरुहैरिदानीं

फलिभिरभावि मदीयपूर्वपुंसाम् ।

चरणकमलसेवया यतस्ते

चिरमहमस्मि चराचरेषु धन्यः ॥ १३ ॥

जगति पतिमपामपादगस्त्यः

शयचुलुकेन पुरेत्यहं शृणोमि ।

दुरितजलधिशोषणक्षमं त्वां

पदरजसाद्य परं निशामयामि ॥ १४ ॥

कुरु मयि भगवन्कृपां क्षणं ते

मनसि निवेदितमस्तु मामकीनम् ।

तव सविधमुपागतस्त्वगत्या

धरणिपतेस्तनयोऽस्मि सिंहवर्मा ॥ १५ ॥

जगदुपकृतयेऽत्र जागरूकं

शरणमुपैमि भवन्तमीदृशोऽहम् ।

किमु जगति घनापनं विनैकं

गतिरितरास्ति कृशस्य पातकस्य ॥ १६ ॥

अनुपधिकमनुग्रहं विधेहि

प्रबलगदाभिहते मयि प्रपन्ने ।

ननु जनपरितापनोदनाय

प्रभवति म द्विजराज एव पूर्ण ॥ १७ ॥

क नु मम जननं क तिल्वदेशः

क च यत मघरितं क दर्शनं ते ।

अपटितपटनापटीयमीभिः

शिषककणाभिरहो समुज्जृम्भे ॥ १८ ॥

इति निगदति दीनमिक्षितलो

धरणिपतेः सनये तरधुपादः ।

अबिकल्पमकरोदनुग्रहं य-

स्मदयद्ददः शरणागत्येव मम ॥ १९ ॥

अलिकगतशुभाक्षराङ्कुरोत्थि-

त्यनुगुणदोहलभास्मनत्रिपुण्ड्रम् ।

रूपयति पयसि स्म शैवगङ्गे

स तमुपवामकृशं कृशानुकल्पः ॥ २० ॥

अमुमथ शिवगङ्गायाभिषिक्तं

कनकरुषिं विरचय्य कंचिदस्मै ।

मनुवरमुपदिष्टवान्महर्षि-

र्वितरति च स्म हिरण्यवर्ममंज्ञाम् ॥ २१ ॥

भवसदिह तदाद्यमौ प्रसक्तः

सततमनन्यमनाः शिवार्चनायाम् ।

उपनमति महत्युपप्लवेऽपि

कचन मृकण्डुकुमारवद्दृढात्मा ॥ २२ ॥

त्रिपुररिपुजपी त्रिकूटशैले

त्रिपथणमञ्चनकृत्रिपुण्ड्रधारी ।

त्रिकरणविमलस्त्रिलोकनेतु-

स्त्रिपुरमिदोऽकृत स त्रिकालपूजाम् ॥ २३ ॥

हिमकरमकुटं हिरण्यवर्मा

परिचरति स्म तथैव पार्वतीशम् ।

सततमपि यथा सभा मुनीना-

मभिनवमेनयगस्त्यमेव मेने ॥ २४ ॥

जनकमथ कदाचिदस्य जीर्ण

प्रतिनृपतिः प्रवमत्सुनं च बुद्ध्वा ।

त्रिदिवसममदःपदं जिघृक्षु-

द्रुतमभिषेणयति स्म दुर्विनीतः ॥ २५ ॥

रथगजद्वययोधराजिनियं

क्षुमुल्लरजोभरधूमरान्तरालान् ।

अपटुकरणमभ्यरात्पतन्तो

रथशिखरं परितरेभिरेड्म्य गृध्राः ॥ २६ ॥

अपि च रथशिख्यमक्षपातं

मपदि निषण्णं समं मुग्धानि गृध्राः ।

भनुषदमुदतेजयस्यार्धं

कठिनकलेवरकर्मनेष्टयेव ॥ २७ ॥

विपुलवलदकाण्डघण्डघात-

व्यतिकरनिर्दलितोऽस्य केतुदण्डः ।

अपतदधिबलं तदानुकुर्व-

ञ्जमनकरोरितकालदण्डरीतिम् ॥ २८ ॥

प्रबलपटहभेरिशङ्खनादैः

प्रलयघनाघनगर्जितप्रकाण्डैः ।

शिथिलितजगदण्डसंधिघन्यै-

र्हरिदिभफीट्कृतिमांसलैरजृम्भि ॥ २९ ॥

सपदि विच्यति बभ्रमुः शकुन्ता-

स्तुरुशिखराणि जनास्तदाध्यरोहन् ।

गृह्मनु निबहो गवामधाव-

त्पटहरवे परितो विजृम्भमाणे ॥ ३० ॥

घनामिममवकर्ण्य कर्णशूलं

पटहरवं भटवीरवादमिश्रम् ।

विपुलभुजबलोऽथ विक्रमाङ्को

निजनगरान्निरगावृषः ससैन्यः ॥ ३१ ॥

कतिचन करिकंधराधिरूढाः

पुनरिमरेऽश्ववरिष्ठपृष्ठनिष्ठाः ।

अधिरथमपरे कृताधिरोह

षड्विगमश्रगरात्पदातयोऽन्ये ॥ ३२ ॥

करकलितकृपाणमासत्पापं

परुषतरस्तनिर्व प्रमह्य गौडः ।

अभिमुग्धमरिमैन्यमभ्यधाव-

चलतदिदध्रमिवागु चण्डवायुः ॥ ३३ ॥

स्वरितमथ सुरङ्गिणा सुरङ्गी

ममकृतहस्तिपकेन दुरितपालः ।

रणमुवि रधिना रथी भटेन

प्रतिभट इत्युदभून्मिथः समीकम् ॥ ३४ ॥

रधिभटतुरगेभरत्नपारा-

द्रुतघरणीपतदुत्पतत्कण्ठम् ।

नभमवलजुषामुदायुधानां

सुरमुनिरैभत विमिश्रितः सुयुद्धम् ॥ ३५ ॥

मपदि रथिशिरांसि सारथीना-

मुपरि निपत्य समं तदुत्तमाङ्गैः ।

अथ ह्यमभिपत्य तच्छिरोभिः

सह युगपत्समरक्षितौ निपेतुः ॥ ३६ ॥

अरिभटुरुधिरारुणैः शरैः स्वं

निबिडतरं नितरां वभार शोभाम् ।

भटसुरसुदृशां प्रवालदण्डै-

र्विधिविहितस्य विवाहमण्डपस्य ॥ ३७ ॥

अभिनवरुधिरारुणानि हृत्वा

करिवरकर्णदलानि काकगृध्रैः ।

अनुतरुशिखमर्पितानि रेजु-

ध्वजपटवत्त्रिदशीस्वर्यवरस्य ॥ ३८ ॥

द्विपकरहतदूरनुन्न एको

वियति तदा सुरवारसुन्दरीणाम् ।

वरवरणमरं विचार्य वक्तुं

तदिव पुनर्धरणीतले पपात ॥ ३९ ॥

स्ववदनमपरः स्वयं गृहीत्वा

गगनपथेऽतिजयेन गृभ्रनीतम् ।

अहरत मणिकुण्डलान्यनघा-

ण्यमरपुरीगणिकादृतो विमाने ॥ ४० ॥

असिबिदलितहस्तिदन्तखण्डैः

मममदसीयशिरोविकीर्णमुक्ताः ।

शरशकलितपन्द्रतारकाभा

अधिममराजिरमग्यराजिपेतुः ॥ ४१ ॥

मदति रुधिरमण्डले निपेतु-

र्मदराजमरतकमौलिकप्रवेकाः ।

ज्वलन इव भटामणीजयभी-

परिणयमङ्गलविप्रकीर्णलाजाः ॥ ४२ ॥

ममजनि विजयः पराजयो वा

ममवलयोरुभयोर्न ममद्वारे ।

कतिपयदिशमौतु गौडनेतुः

अयमगमद्वनपान्यकोशजातम् ॥ ४३ ॥

स तु विमलमतिः समाहितात्मा
 सचिवगिरा शिवसंनिधौ निषण्णः ।
 अभयवरदमात्मबन्धुमेनं
 चिरमनुचिन्तयति स्म शत्रुहृत्यै ॥ ४४ ॥

शरणमुपगतं सुतं मृकण्डो-
 रतिलघु मृत्युमुखादमोचयद्यः ।
 अपि दशमुखमर्थितप्रदाना-
 दतनुत हृष्टममुष्य सोऽप्रतोऽभूत् ॥ ४५ ॥

मनुकुलमणिदीप मा स्म भैषी-
 स्तव तपसा त्वदपत्यभक्तितश्च ।
 त्वारितमरिकुलं तवापनोत्स्या-
 म्यहमिति तं स वदन्नभूददृश्यः ॥ ४६ ॥

निरवधिकरुणानिधिर्महेशो
 निटिलतटीनटदीक्षण, क्षणेन ।
 निशि निशिततरग्रिशूलहस्तो
 निटिलमरातिकुलं निराम्यदस्य ॥ ४७ ॥

पतिरपि चरणं प्रगे प्रजाना-

मिदमविदन्नभिरुह्य धाह्यदेशे ।

भरिकुलमखिलं हृतं विलोक्य

प्रमुदितहृत्प्रशंसन् पार्श्वतीक्ष्णम् ॥ ४८ ॥

अथ नृपतिरमौ मुधीरमात्या-

न्मदामि तदात्महितान्ममाजयित्वा ।

श्रियमिदमभवन्निष्ठवाञ्छयातः

परमिह किं करणीयमित्यपृच्छन् ॥ ४९ ॥

प्रगुणतरपरम्परैकमत्य-

श्रुतिमदलत्परराष्ट्रमन्त्रतन्त्राः ।

प्रतिजगदुरभी परावरणाः

परिणतिचारु यथोऽप्य पथ्यमित्थम् ॥ ५० ॥

स्वमिह नृप पिता त्वमेव माता

स्वमितरषन्धुरय त्वमीश्वरश्च ।

इति जगति जना द्वितैपिजं स्थां

ननु कथयन्ति नरोत्तमं तदागमात् ॥ ५१ ॥

पलिततरशिरस्तया प्रजाना-

मवनविधावधुना भवानशक्तः ।

प्रभवति य इह प्रधानसूनु-

र्विधिवशतो भवतः स विप्रकृष्टः ॥ ५२ ॥

अहह जनपदेष्वराजकेषु

स्वगृहकलत्रसुताः स्युरव्यवस्थाः ।

अथ जगदखिलं मिथः प्रकुप्ये-

त्सपदि च मात्स्यनयः समुज्जिहीते ॥ ५३ ॥

विषयमिह विवर्जितं नियन्त्रा

निभृत्तमरिर्निविशेत लब्धरन्ध्रः ।

गृहपतिरहितं गृहं विशङ्को

विघृतकवाटमिवाशु विश्वकटुः ॥ ५४ ॥

उपकरणशतोपशोभमाना-

प्यधिगतवत्यपि बाहिनीशमग्र्यम् ।

परिवृद्धरहिता तु पार्थिवश्री-

नं चलति नौरिव नष्टकर्णधारा ॥ ५५ ॥

नृपतिरिह पदाग्निजादपेत-

स्तृणक्वणतूलतुषायतेऽतिशोन्य ।

घनगिरिवरगङ्गरान्च्युतश्रे-

दपि हि धृक्कैरभिभूयते तरक्षु ॥ ५६ ॥

तदिह सनयमानयात्मज त

प्रमुमवने कुरु भद्रमस्तु राज्यम् ।

दृढतरमवलम्ब्य दारुधुर्यं

जगति हि तिष्ठति धाम दीर्घकालम् ॥ ५७ ॥

इति सचिववचो हित निशम्य

प्रवृत्तिभिरप्यनुमोदित प्रजेश ।

परमशिवमुपास्य भक्तियुक्तो

निजतनयानयने निरुद्धभाव ॥ ५८ ॥

तदस्त्रिलसधितम्य दिव्यदृष्ट्या

निजभागिनीवत्तये निषेद्य चैनम् ।

प्रदिपु नृपमुन पुर प्रतीति

न्यगददुपेत्य सिद्धेश्वर वभिष्ठ ॥ ५९ ॥

तदनु मुनिवचस्तरक्षुपादो

हृदि शिवकार्यहितं विचार्य सद्यः ।

नृपसुतमनुनीय नीतिवादै-

रवदिह स्थिरकीर्त्तिमय काङ्क्षन् ॥ ६० ॥

त्वमसि शिवकटाक्षतो धुतार्ति-

जगदवनं भुजजन्मनां हि धर्मः ।

तदिह निजपुरं त्वरस्व पित्रा'

परिचितमाप्नुहि भद्र भद्रपीठम् ॥ ६१ ॥

स्थित्वा कंचन कालमात्मनगरे कृत्वा प्रजारञ्जनं

प्रत्यागम्य चिदम्बरं पुनरिदं श्रीराजधानीं प्रभोः ।

निष्पाशात्र शिवस्य वेदविहितां नित्यां च नैमित्तिकी-

मन्तर्वेदिगतैर्वितानय महापूजां मुनीन्द्रैरिति ॥ ६२ ॥

स तथेति समेत्य गौडदेशे

निजराज्यं परिभुज्य शम्भदग्र ।

त्रिसहस्रयुगेत्य तित्वदेशं

शिवकैष्ट्यमिह स्वयं वितेने ॥ ६३ ॥

अष्टप्राकारजुष्टं हरिरुचिरचतुर्गोपुराग्र्यं सहस्र-

स्तम्भोत्तम्भाभिरामस्कटिकमयमहामण्डपं सत्तटाकम् ।

वीथीभिर्भाममानं विविधमणिगृहं पुण्डरीकाभिधानं

शिल्पश्रेष्ठैर्विचित्रं व्यरचयत् पुरं शाश्वतं हेमवर्मा ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गरेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-

रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूति मताम् ।

गोप्ता नेटकरीशुलैकतिलको गोपालभूषालक.

काव्येऽग्निन्त्रमशो नटेशविजये सर्गं तु षष्ठं व्यधान् ॥

इति षष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः ॥

एकदा किल हिरण्यवर्मणा
कल्पमत्र शिवकार्यमद्भुतम् ।
प्रेक्ष्य तुम्बुरुरितो गतो दिवं
पृष्ठ एवमवदद्वृहस्पतिम् ॥ १ ॥

श्रीनटेशशिवकामसुन्दरी-
नित्यवासनिविहीकृतोऽसवा ।
वेदशास्त्रविपणिर्विश्राजते
पुण्डरीकनगरोति भूतले ॥ २ ॥

यत्र हाटकसदस्यहर्निशं
नृत्यतो निटिलचक्षुषो मुदा ।
पूर्वसागरतरङ्गभाङ्गति-
व्याफरोति घनवाद्यवैखरीम् ॥ ३ ॥

सौधगोपुरगृहेः सहैव या

प्रस्थितेव निलयं पतञ्जलेः ।

लक्ष्यतेऽधिशिवगङ्गमुल्लम-

न्त्यम्बुयिम्यनवशादधोमुखी ॥ ४ ॥

पूर्वतन्त्रपदभाष्यमायिणौ

यत्र औमिनिपतञ्जली उभौ ।

पूर्वमद्य तु परःशता युधा-

स्तादृशाः प्रतिवसन्ति दुर्जयाः ॥ ५ ॥

सारहीरमणिमौधदोषिति-

ठ्यापनेन विनमस्यहर्निशम् ।

यत्र तर्ककृदभावमर्षिषा-

मन्धकारपदवाच्यमाभियतः ॥ ६ ॥

यत्र यज्वगृहधूमधोरणी

उषो दिषोऽवतरतां हविर्भुजाम् ।

बालवापजशिलाविनिर्मिता

रोहणात्तिरिक् लक्ष्यतेऽभ्यरे ॥ ७ ॥

हर्म्यभूरगुरुधूममण्डली

कुर्वती नभसि कालिकाश्रियम् ।

यत्र शश्वदुपयाति निर्भरं

नीलकण्ठनटने निदानताम् ॥ ८ ॥

पद्मरागमणितोरणच्छटा

पाकशासनशरासनोज्ज्वले ।

नीलसौधनवनीरदान्तरे

यत्र भान्ति युवतिक्षणप्रभाः ॥ ९ ॥

चारु यत्सदनचन्द्रशालिका-

जालकान्तरचरो विधुर्ध्रुवम् ।

चुम्बितो युवजनैः प्रियास्यमि-

त्यङ्कवानजनि तद्रदक्षतैः ॥ १० ॥

व्योमसिन्धुजलवीचिशीतल-

स्फीतकेतनपटाञ्चलानिलैः ।

यत्र सौधशिखरेषु यौवतं

संचरत्सुरतखेदमुज्झति ॥ ११ ॥

कापि यत्र पटवामपांसुले

केलिमौघशिखरे कुमारिकाः ।

कुल्ययाधमरितः कुतूहला-

त्पोषयन्ति नवपुष्पवाटिकाः ॥ १२ ॥

प्रोन्नतेषु किल पूर्वपश्चिम-

म्बर्णगोपुराशिरःसु मंगता ।

म्बर्णदीपितवितानमपदं

तन्वती विपति यत्र दृश्यते ॥ १३ ॥

यत्र वज्रमयगोपुरम्फुर-

ण्डुत्रमप्यधरमर्कमण्डलम् ।

वेदितुं दिवि विधुंतुदो झटि-

त्यक्षमो गिलति दम्भ जातुषिन् ॥ १४ ॥

रत्नमालकपिमण्डलं दिवि

रुपात्रमापपरिवेषविभ्रमम् ।

पुष्पवद्विरदितं मयघने

यत्र विष्णुपददंभरुभियम् ॥ १५ ॥

वीक्ष्य केलिवनसीमि सुभ्रुवां
 यत्र चारुगतिमेतदीप्सया ।
 स्नाति हंसमिथुनं मृणालभु-
 र्गदीर्घिकासु सवनत्रयं शुचि ॥ १६ ॥

नालिकेरतरवो निजैः फलैः
 शैवगाङ्गमलिलानि बिभ्रतः ।
 स्वर्गसिन्धुपयसो निरीक्षितुं
 स्वादिमानमिव यत्र सूत्रताः ॥ १७ ॥

अमसीमि शिशिरालयेऽङ्कुर-
 त्पल्लवं कचन विस्वकानने ।
 वीक्ष्य यत्र जनता विशङ्कते
 व्याघ्रपादपचितावशेषितम् ॥ १८ ॥

भर्गयोग्यनवपुष्पवाटिका-
 सौरभोच्चयहरं समीरणम् ।
 प्लाति यत्र फणिराट् भवद्बुहः
 शिक्षणं हि शिवभक्तलक्षणम् ॥ १९ ॥

गन्धद्विस्तिफरटस्थलस्थल

द्रुप्तसङ्गतमदा यदङ्घ्रिनी ।

पीड्यते प्रतिगजेन मानिनो

मर्षयन्ति न हि गन्धमप्यरे ॥ २० ॥

यत्र मेवितुमुपेयुषा शिव

भाष्यता रथहया इति प्रजा ।

मन्त्रे मरकतोपलम्फुर-

न्मन्दुरोदरगतान्महाह्वान ॥ २१ ॥

वम्पते रविरवेक्ष्य स्यङ्घ्रिनी

गद्गटान्मगतमीदृशः यलु ।

दायुगस्त्रदलितस्यविमहो

विमह मम विदारयेदिति ॥ २२ ॥

अङ्गजो युषजनेष्वर्धनिश

मंषरम्बमदृशेषु रूपत ।

माप्समं नञ्जति यद्य माहमी

मगतं त्रिनयनेऽपि जामति ॥ २३ ॥

जाग्रति त्रिनयनेऽपि चेष्टते

मन्मथः कथमिहेति विस्मिताः ।

वीक्ष्य यत्र तरुणं दिवौकसो

निर्णयन्ति मनुजं निमेषणात् ॥ २४ ॥

स्वस्य यत्र शुकशारिकार्भकैः

श्राविते सुरतचाटुनि प्रगे ।

कार्यमन्यदपदिश्य गच्छति

घ्रीडया गुरुसमीपतो बधूः ॥ २५ ॥

केलिवेगगलितं नतभ्रुवां

मन्दिरेषु मणिमौक्तिकव्रजम् ।

प्रातरुत्करगतं प्रमार्जना-

द्वीक्ष्य यत्र धनदोऽपि लज्जते ॥ २६ ॥

वीक्ष्य यत्र मणिमौक्तिकावली-

र्विस्तृता विषणिपूषकण्ठगः ।

नूनमेव निखिलस्वलुण्डना-

त्क्रोशतीति कवयोऽब्धिमीरते ॥ २७ ॥

भीतदीधितिशिलोदयत्पय -

पूरदूरितरजस्तृणा भृशम् ।

भामयत्युपमि यत्प्रतोलिका

चन्द्रिवैव नवचेटिकायते ॥ २८ ॥

गोपुरे सरफते कृता शुक्ला

म्यप्रियेति ममुपागत शुक् ।

स्पर्शत परमधैति तत्त्वत

स्पन्दत परममु च यज्जन ॥ २९ ॥

यत्र ह्रमशिथिकाधिरोहिण

पार्श्वयोमुंशुरभिस्तिप्रिम्भितान् ।

म्यान्पृताश्चलिपुटा परान्विदु

वीथिकागु विविधालयाविधाम् ॥ ३० ॥

गां किमेशरदिदृशया मुनौ

पैतिके विज्ञानि न गवेषयन् ।

पर्वत प्रतिपृष्ट भ्रमन्नापि-

श्रेयसीति मदर्त्तारिति भ्रमात् ॥ ३१ ॥

स्नातचोलयुवतिस्तनद्रव-

त्कुङ्कुमारुणकवेरजोर्मिभिः ।

कुर्वता परिचयं कृतार्थिताः

पावनेन पवनेन यज्जनाः ॥ ३२ ॥

मत्स्यमब्धिजलमध्यतो हृतं

प्रेक्ष्य यत्र गरुडेन भक्षितम् ।

स्वीयमन्तुशमनार्थमुद्धृतां

दृष्टिमर्षयति तत्पदे हरिः ॥ ३३ ॥

पूर्वसिन्धुलहरीपरंपरो-

त्कूलितः किल सहाब्धिकन्यया ।

विष्णुरध्युषितशेष एव गो-

विन्दराज इति यत्र विश्रुतः ॥ ३४ ॥

भोगवत्यपि सुधर्मवत्यपि

स्फीतचैत्ररथवत्यपि स्वयम् ।

न द्विजिह्वसहिता न सत्रभु-

क्संकुला न सकुबेरका च या ॥ ३५ ॥

योगिनो दहरविद्ययोत्सुका
 सर्वलोकषिदुपासनोचितम् ।
 या विराड्दृढपुण्डरीकमि-
 त्यादुरस विल मानमागम ॥ ३६ ॥

तत्र केचन वसन्ति दीक्षिता
 धीक्षितापिमपुराणविस्तरा ।
 आस्तिका मततमादिताम्रय
 साधव निवपदैकसमया ॥ ३७ ॥

त द्वि तित्त्वमुनय शिव चिरा
 दर्शयन्ति कृतकैतरोत्तिभि ।
 दर्शयन्त इह देवतागभि
 व्यप्तिरपेक्षतपोपलादिति ॥ ३८ ॥

राजराष्ट्रकुशल रथोत्सवै
 काश्याम इति षट्कहजा ।
 एषदा नटपनेरिषे मुदा
 मार्गं गीर्षिकमहोत्सम व्यधु ॥ ३९ ॥

भेरिभाङ्कृतिभरेण निर्दल-

ध्रुनमद्य निपतेत्खमित्यमी ।

पुङ्गवाञ्चितपटाञ्चलध्वजो-

त्तन्मिभतं विदधिरे तदादितः ॥ ४० ॥

पालिकासु यदि पञ्चसु प्रति-

घ्रापिता दिगधिपास्तदार्चकैः ।

अद्भुतं किमिह हन्त यैर्विभुः

पञ्चभिश्चुलुकितः परोऽक्षरैः ॥ ४१ ॥

अध्वरेषु विधिवन्मुदा यदा-

ह्वानतः क्रतुभुजोऽभजन्हविः ।

तद्ध्वनिश्रवणमात्रतस्तदा

सत्वरं सपरिवारमापतन् ॥ ४२ ॥

हस्तिमेषमहिषाशराग्रणी-

नक्रक्रश्यनरनन्दिवाहनाः ।

आपतन्ह्रिदधीश्वराः पुर-

स्कृत्य खे गरुडहंसवाहनौ ॥ ४३ ॥

मण्डितानि मणितोरणालिभि-

गोपुराणि गगने चकाशिरे ।

सौरिचावतरतां दिवौकसां

व्योमयानवलयानि विश्रुतः ॥ ४४ ॥

शैवयागविधिना समर्पितं

हव्यजातमुपगृह्य हव्यवाट् ।

अर्पयन्करतलेऽम्बिकापते-

रास्त इत्यगणि तावदामृतैः ॥ ४५ ॥

चन्द्रहंसदरिभूतमैन्धव-

क्षमाघरद्विरदनन्दिपक्रिभिः ।

बाहूनैर्मणिबरोज्ज्वलैः शिवं

तेऽनुधीधि समपारयन्निद्रजाः ॥ ४६ ॥

तालमर्दलतनोरुकाहली-

भेरिशङ्खपटहारवैभृङ्गम् ।

बाधिरी नयनयोः पतञ्जले-

प्रावदाविरभवत्तद्वृत्तम् ॥ ४७ ॥

अभ्यभूयत जनारवस्तदा
 वाद्यवर्गनिनयेन वल्गुना ।
 सोऽपि कीर्तनभरेण शूलिनो
 वेदघोषविभवेन सोऽपि च ॥ ४८ ॥

चन्द्रमण्डलमुपेयुषि स्वयं
 वाहनायितमुमापतौ मुदा ।
 तारकाभिरपि तत्क्षणं महा-
 दीपिकात्मभिरभावि सर्वतः ॥ ४९ ॥

साम्प्रतं हि शिवकाममुन्दरी-
 मन्दयानमहिमाभिलाषिणः ।
 स्कन्धसीमि कलहंसिकापते-
 रम्बिकार्धवपुषोऽधिरोहणम् ॥ ५० ॥

कोपविस्तृतकरालदंष्ट्रकं
 सिंहमिन्दुमकुटेऽधितिष्ठति ।
 सादरं शरभमूर्त्युपासकाः ;
 साधु साध्विति शिरांस्यकम्पयन् ॥ ५१ ॥

दर्शयन्निव पतञ्जलौ दयां

नागराजमवलम्ब्य निर्गतः ।

मञ्जुतत्फलमणिधियारुणं

मंध्ययेव शशिनं वहञ्जिवः ॥ ५२ ॥

भूतनाथमनुभाष्य निःसर-

द्भीमनेत्रपुटमुत्थितोदरम् ।

मेनिरेऽभिलभृतो महाभरा-

दूजंटेरुदितदुर्दशं जनाः ॥ ५३ ॥

अश्वरक्षमगिरुह्य निर्गते

मादिवेषजुषि शङ्करे पुरः ।

मङ्गु जातमणिमल्लमर्दन-

प्रत्यभिज्ञमभवरप्रजामनः ॥ ५४ ॥

रावणोऽसगतः स्यात्पृथरा-

रुदमद्रिमुत्तमान्वितं शिवम् ।

बोध्य राक्षसविमानिताः पुरा

संनिपातुममराः शङ्कितेरे ॥ ५५ ॥

एकमूर्तिभरणेऽपि यस्य दि-
 ग्दन्तिनो दधति खेदमेकदा ।
 अष्टमूर्तिममुमद्भुतं गजो
 बाहनाकृतिरुवाह विश्रमात् ॥ ५६ ॥

विश्वतो वृषभवाहनोत्सवे
 संपतन्सुरनरौघवारिधिः ।
 रोधसी रचयति स्म स्यावनी
 रोदसी इति तु लेखकभ्रमः ॥ ५७ ॥

शृङ्गसङ्घिचलचारुचामर
 रत्नपल्लयनरश्चितं वृषम् ।
 श्वेतशैलमिव अङ्गमं शिवः
 साम्बमूर्तिराधिरुह्य निर्ययौ ॥ ५८ ॥

पाण्डरे वृषभवाहने पुर-
 श्चन्द्रमण्डल इवोदिते मति ।
 पाणिपट्टवपुटानि पश्यतां
 पद्मवन्मुकुलतां प्रपदिरे ॥ ५९ ॥

वारयौवतविलासलास्यतो

विस्मितो बलभिदप्सरोगणैः ।

शाकरोत्सवमवेक्ष्य सादरं

चक्षुषां दशशतीमधन्ययत् ॥ ६० ॥

दिव्यमङ्गलतनुशुतिच्छटा-

दूरितान्धतमसो नटेश्वरः ।

आकरोह रयमार्यया मह

च्छाययेष सवितोदयाचलम् ॥ ६१ ॥

मेरुपूटमुत मेघमण्डलं

विशुदुह्युति विमानमेव वा ।

इत्यतर्कि रघशृङ्गमुदय-

च्छप्रकेतनगतं हिरण्यम् ॥ ६२ ॥

इन्द्रपूर्वकविमानमीश्वर-

मन्द्रकोटिशतशीतलाकृतिः ।

मन्द्रगीतमधिरस्य मञ्जुनि-

लम्बमेवककुलं मदीऽमरम् ॥ ६३ ॥

चारुचामरवितानतोरणे

चन्दनागुरुसुजातसौरभे ।

रत्नह्रैमराचिते महामणि-

स्तम्भराजिरुचिराजितोदरे ॥ ६४ ॥

लोलपुष्पसरलोलसपत-

द्भृङ्गडिम्भपटलेन बीप्सिताम् ।

इन्द्रनीलमणितोरणावलिं

सन्तत दधति चित्सभान्तरे ॥ ६५ ॥

तैलदुग्धदधिसर्पिरैक्षव-

क्षौद्रैकरसलिलान्बुसंप्लुतम् ।

शुद्धशङ्खसलिलाभिपेचन-

स्वच्छादिव्यतनुमुज्ज्वलांशुकम् ॥ ६६ ॥

गन्धसारघनसारकुङ्कुम-

क्षौद्रशोभिभृगनाभिचर्चितम् ।

हेमकुण्डलकिरीटमुद्रिका-

हारसारसकहंसकोज्ज्वलम् ॥ ६७ ॥

मल्लिकावकुलवित्त्वमालती-

चम्पकाब्जसरपाठसौरभम् ।

स्वानुरूपशिवकामसुन्दरी-

नित्यशोभिनिजवामपार्श्वकम् ॥ ६८ ॥

क्याघचर्मपरिधानवेष्टन-

क्यालदृष्टमणिमुण्डमालिकम् ।

किञ्चिदुन्नमितकिङ्किणीकन-

त्सम्यपादघृतादिव्यनूपुरम् ॥ ६९ ॥

अज्ञतां यवनिकात्मिकां नृणा-

मादितस्त्रिरपमार्यं दीक्षिताः ।

ब्रह्मरूपमुपमि प्रदर्शया-

मामुरोपनिषदं मद्देश्वरम् ॥ ७० ॥

भवनमननप्यानैः शश्वन्समाहितचेतसः

परमशिवमभ्यक्षीकुर्वन्ति यं परमपर्ययः ।

तस्मिद् दयया विह्वलाप्यद्विजमजर्जितं

दृग्गुरग्विला न्योका दिव्याकृतिं मुहुनोचयैः ॥

भव हर शिव शंभो पार्वतीश त्रिनेत्र

प्रमथनुत नटेश प्रार्थितं नः प्रदेहि ।

पटुतरमिति शब्दं प्राणिनां रत्नसालाः

प्रतिरवमिषसो नु प्राहुरप्राणिनोऽपि ॥ ७२ ॥

भीमद्वैदिकमार्गखेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-

रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सताम् ।

गोप्ता भेटकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः

काव्येऽस्मिन्क्रमशो नटेशविजये सर्गं व्यधात्सप्तमम् ॥

इति सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः ॥

सरसी शिवकामसुन्दरी-

करुणेवाग्र पुरे गरीयसी ।

जयति प्रथिता जगन्त्रये

शिवगङ्गेति शिवप्रदा नृणाम् ॥ १ ॥

नवपद्मदनीलवर्णिका

दलदिन्दीवरदीर्घलोचना ।

भूतपङ्क्तुषावतिष्ठते

धुरि देव्याः परिचारिकेव या ॥ २ ॥

परिगृह्य तरङ्गबाहुभिः

शिबनिर्मास्यदलानि मादरम् ।

स्वयमर्पयतीव मन्तव्यं

उपदावर्तविस्मोचनेषु या ॥ ३ ॥

जनिमृत्युदुरध्वजाङ्घ्रिक-

कुम्भविच्छेदकलापटीयसा ।

यमदूतततिर्यदूर्मिका-

पवमानेन बलान्निरस्यते ॥ ४ ॥

पुरुहूतपुरातिशायिनो

नगरस्यास्य पुनर्निरीक्षितुम् ।

मणिदर्पणमण्डलीव या

निहिताधिक्षिति भाति निर्मला ॥ ५ ॥

महतस्तटपृश्नमण्डला-

न्मधुधाराभिपतो विनिःसृता ।

अमलामवगाहतेऽन्वहं

धुनदी यां हुतमात्मशुद्धये ॥ ६ ॥

धृतपातकभङ्गदीश्रया

श्रितकल्याणसमर्पणोत्कथा ।

यमभीषिकया यया सदा

निजमूर्त्येव निवेशयते शिवः ॥ ७ ॥

निजलोकगतो विराट् परा-

त्सर ऐरंमदमेत्य साधकः ।

निजवामनया निमज्जने

ननु यस्यास्तनुते नमस्क्रियाम् ॥ ८ ॥

जलफेलिषु यत्र मालिका-

धलहारक्युतरन्नमालिका ।

पलिसप्तनिवासिभिर्धुवं

भ्रियते गूर्धसु भोगिनां वरैः ॥ ९ ॥

कलशीतनयेन धूपितं

मदवाहव्यवहरेण दूषितम् ।

रघुवीरदारेण शोषितं

धुरि यस्या जलधि कथं स्तुमः ॥ १० ॥

यदि जातु यदृच्छया मना-

गपि यस्यां मनुजो निमज्जति ।

निमित्तो निरयानंशतदा

हुतमुन्मज्जति तदुन्मोहः ॥ ११ ॥

इदमद्भुतमप्रतोऽपि यो

भवसिन्धौ किल यत्र मज्जति ।

तमेवेक्ष्य बुधा वदन्त्ययं

भवमिन्धौ न निमज्जतीति यत् ॥ १२ ॥

सकृदप्यवगाहनानृणां

सहसा पङ्कहरे यदम्भसि ।

भवमज्ज्य जनोऽस्तु निर्मलः

कथमास्ते धृतफालिमा गले ॥ १३ ॥

शिवशब्दमुदीरितं नृभिः

स्वयमभ्यस्य यदम्बुगाहिभिः ।

दिशि दिश्यनुवादिनः शुफा

दलयन्त्यर्कजर्किकरोद्धतिम् ॥ १४ ॥

परिमज्ज्य यदम्बुनि प्रगे

परितः पद्मपरागपिच्छरम् ।

पतिमागतमीक्ष्य भामिनी

परनारीपरिरन्ध्रमूहते ॥ १५ ॥

परमेश्वरमाचनोन्मुखै-

र्भमितालकृतभालमीममि ।

यदुपान्तिकमण्डपालयै-

र्यंतिभिर्गङ्गापुर न गण्यते ॥ १६ ॥

दलिते मति यस्तटीजुषा

दहरोपासनया हृदम्भुजे ।

अवतीर्ण इवालिमण्डलो

इदि रुद्राभमरो विराजते ॥ १७ ॥

भृतगोपुरदीपमचय

प्रतिविम्ब्य निदि र्वाक्ष्य यत्पय ।

तटसुप्तसमुत्थितो नमः.

म्पुटतार मनुमैऽपि दुर्दिने ॥ १८ ॥

रविगोपुररत्नगुम्भयो-

रनुविम्बावमले यदम्भुनि ।

अवलोक्य मुहूर्तमन्यत-

भम्पनादेव जनोऽभ्यवस्यति ॥ १९ ॥

कचनालिकुलान्धकारिते

वत देशेऽतिविभेति कुत्रचित् ।

नवकोकनदारुणाकृते

रमते यत्र रथाङ्गयोर्युगम् ॥ २० ॥

अथमर्पणसूक्तशंसिना-

मनिशं यत्सलिलावगाहिनाम् ।

मणिमण्डपभित्तिमानव-

प्रतिमाश्छात्रयति प्रतिध्वनिः ॥ २१ ॥

कलहंसकुलाकुलीकृतैः

कमलैः कर्णपरागकेसरैः ।

कृतकामुककौतुकाः प्रगे

कमलिन्यो विलसन्ति यद्गताः ॥ २२ ॥

कमले कमले कृतादनो

मधु विन्दन्मधुपः स्वनच्छलाम् ।

फलमस्त्यदवामसंशयं

पुरुषाणामिति यत्र शंसति ॥ २३ ॥

नटराजरथोत्तमवे तदा

ननु तस्या नवपाथमस्तटे ।

मणिमण्डितमण्डपेऽभव-

न्महति ब्राह्मणभोजनक्रमः ॥ २४ ॥

पुरुषोऽधिकृतः पुरोधसा

प्रवर्णेनाश्रितपात्रपाणिना ।

भनुगेऽमटन्महीसुरा-

न्निभृतात्मा न्यममन्त्रतामिसुम ॥ २५ ॥

शुषयोऽथ जनाः शुभौदनं

विविधव्यञ्जनसूपपूपकम् ।

अपश्यन्तिमात्रमौरभ-

प्रमभामन्त्रितभुसुरप्रजम् ॥ २६ ॥

पुरुषः स तदा परे परे

शुशुसाकल्पनकोमलेऽमले ।

मलिलोश्मण्णीतले तले

हमतोऽवेशयदुद्विजान्द्विजान् ॥ २७ ॥

विबुधान्विहिताङ्घ्रिशोधना-

न्मणिपीठेषु निवेश्य मञ्जुषु ।

कुशलान्परिवेषणक्रमे

स्वजनानादिशदेष सत्वरम् ॥ २८ ॥

दृढवेष्टितदिव्यवासस-

श्चलचामीकरचारुकुण्डलाः ।

परितस्तरिरे प्रियं नृणां

कलयन्तः कदलीदलानि ते ॥ २९ ॥

अभिघार्य सलीलमादितो

नवमुक्तामणिजालनिर्मलम् ।

अदिशन्नाधिपात्रमोदनं

मृदुमन्योन्यमसक्तमूष्मलम् ॥ ३० ॥

अपि सूपमपारसौरभं

कनकप्रार्थितकामनीयकम् ।

शशिविम्बसमीपवर्तिभू-

सुतसच्छायमदुस्तदन्तिके ॥ ३१ ॥

कुचद्वैमघटद्वयद्रव-

द्वनकस्तूरिकया कयाचन ।

लवणं प्रददानया नृणा

ललित तत्क्षणमाददे मन, ॥ ३२ ॥

शुचकुटुमलकान्तिचौर्यतो

दलित पश्यत दिव्यजम्भलम् ।

इति तद्भुवतीव हेलया

निदधे काचन नीलकुन्तला ॥ ३३ ॥

गलित सुदतीकराश्वला-

त्किमु गारुतमतमहुलीयकम् ।

इति गण्डितकारवाहिका-

दलमुपैक्ष्यत भर्जित जनै ॥ ३४ ॥

परिकर्मविशेषयोगत

शृङ्गीपावतिकोमलावृतिम् ।

शृङ्गी ग्यननूनिवाधग

सधयस्यैक्ष्यत भोज्यमुमुक्षु ॥ ३५ ॥

स्ववशं विदधे न केवलं

स्वदनीयैः कदलीशलाटुभिः ।

अपि चाटुभिरुल्लसद्रसै-

र्मनुजानां हृदयं मृगेक्षणा ॥ ३६ ॥

हितमारिचहिङ्गुजीरकं

सह सामुद्रनिशाम्यसर्पपम् ।

अहरद्भुतमाज्यसंप्लुतं

जनचित्तानि पदार्थजालकम् ॥ ३७ ॥

स्तनसीम्नि च दत्तदृष्टिभि-

र्युवभिः काचन हेमविप्रहा ।

बहुलं परिवेषयन्त्यपि

प्रतिषिद्धा न भृशं बुभुक्षुभिः ॥ ३८ ॥

पनसाम्रकपित्थगोस्तनी-

कदलीजाम्बवनालिकैरदाः ।

अपि तेऽधरविम्बवञ्चना-

त्तरुणीर्वीक्ष्य तदा निगन्धसुः ॥ ३९ ॥

मणिपत्रपुटे मनोहरे

घृतधारा कनकालुकामुखात् ।

तपनादिव कान्तिघोरणी

पतिता बालरमालपल्लवे ॥ ४० ॥

अपकेऽधिकपातुणि व्यभा-

न्मधुराक्ष्या मधु दत्तमुत्तमम् ।

अरविन्द इवातिमुन्दरे

महनीयं मकरन्दजालकम् ॥ ४१ ॥

अकरोदधिपातमोदनो

विविधरुच्यश्चनञ्जालमेवितः ।

सदृकोशपरीतपट्टज-

च्छन्निद्राणमितच्छद्भ्रमम् ॥ ४२ ॥

अथ पात्रमपूरि पपंटे-

वंटकेल्लक्ष्मकमोदकोत्तरेः ।

अतिमात्ररगैरपूपके-

गुंहुगोपूममयेध मण्डके. ॥ ४३ ॥

परितः परिषिक्त्य भाजनं

मृदुहस्ताब्जमरन्दितादकान् ।

अवलोक्य जनान्स हर्षतो

हृदि दध्यावधिकार्युमापतिम् ॥ ४४ ॥

अधिकारिगिराद्भुतं मना-

गथ सर्वज्ञ सुभोज्यमस्तिवति ।

उपरि स्फुरदुत्तरोत्तरं

व्यरमच्छास्त्रविदां मिथो वचः ॥ ४५ ॥

न बहिर्निजपात्रतो रसाः

षडिति प्रत्ययसाधका इव ।

मणिपात्रगतं महाजना

घृतमग्रे स्वकरेण पस्पृशुः ॥ ४६ ॥

प्रचलत्तरुणीपदद्वयी-

चलमश्वीरधणात्कृतिर्जनान् ।

प्रतिपङ्क्ति पदे पदेऽधिका-

र्युपचारोक्तिवदुत्सुकान्ध्रघात् ॥ ४७ ॥

अमृतं घुरि हेमभाजने
 कलयन्ती विदधे करे नरान् ।
 फनदिन्दुकलेव कामिनी
 निजमन्दर्शनमात्रनिष्ठुपान ॥ ४८ ॥

सरलीकृततालवृन्तया
 गुरुलक्ष्यस्तनदर्शनीयया ।
 षडिरेव कयापि कामिनां
 तुनुदेऽन्तस्तु न हन्त मञ्जरः ॥ ४९ ॥

रमलेह्यपयोरमायनेः
 परमाभैरपि भूरिशर्करैः ।
 परिपूरितभाजना जने-
 रक्षता कल्पलताममम्बरम् ॥ ५० ॥

परिवेषयती पयः स्वयं
 नवपीगूपनिषदमौहदम् ।
 नितरां निजरूपमेषदा
 विधुषान्कावि वपूरमोहयत् ॥ ५१ ॥

मसृण शरदिन्दुमण्डल

प्रतिमल वरवर्णिनी परा ।

धुरि मूर्तमिवात्मन स्मिन्

दधिखण्ड दिशति स्म माहिषम् ॥ ५२ ॥

परिपक्कपित्तसौरभ

पटुजम्बीररसार्द्रकाञ्चितम् ।

परिपीय च तक्रमन्तत

प्रशशसु सुहिता प्रभु जना ॥ ५३ ॥

अधिविप्रमुख यथापितै

गिरिशोऽभ्येति मुद घृतौदनै ।

न तथामिमुखे निपातितै

पशुसोमाज्यपयश्चरुव्रजै ॥ ५४ ॥

परिशोधितपाणिपल्लवा

वरचित्रासनवेदिकास्थिता ।

प्रणमन्तमधिक्षिति प्रभु

परमाशोभिरवर्धयन्नुधा ॥ ५५ ॥

क्रमुक्तेरथ त्रिण्डितैर्नवैः

सितताम्वूलदलैः सुगन्धिभिः ।

कुसुमैर्घनसारचन्दनै-

रपि विप्रानधिकार्यपूजयन् ॥ ५६ ॥

विष्णुधास्तु विशेषतोऽर्चिता

मणिह्रैमाम्बरमञ्जुभूषणैः ।

भुवनेऽमिलमुक्तिमुनिदं

प्रशशंसुः परमेश्वरोत्तमवम् ॥ ५७ ॥

इत्थं गहोत्तमवपरंपरयैषमाने

रम्ये सिद्धम्यरपुरे रचिताभिहोत्राः ।

मन्तः सभाधिपतिदर्शनशान्ततापाः

भाषाज्यशर्मं दधति शुभिशाम्रपाठैः ॥ ५८ ॥

द्वेनमन्यप्रहिरुदुरहंकारपिक्कारदधौ-

षांषां शुम्भैर्वल्लुपनिपरमौरभैर्ध्याप्रपुषांम् ।

वाराज्यमधिगमनपं प्रहसन्तं यनीन्द्रा

भ्यादुर्वन्ति त्रिमुनिवज्रमुग्धदृष्टिगानिषताः ॥

अहमिदमवलोक्यात्यद्भुतं तिल्वदेशे

शिवचरितमुपागां शीघ्रमाख्यातुकामः ।

त्रिदिवमिति वदन्तं तुम्बुरं हृष्टचेता

गुरुरथ बहुमेने गीर्भिराशीर्मयीभिः ॥ ६० ॥

त्रिदशालय एव देवलोक-

स्त्रिसहस्रालय एष तिल्वदेशः ।

अनयोः क तुलाप्सरःसु रम्भा

दिवि सैकात्र तु ताः परःसहस्रम् ॥ ६१ ॥

मरणाज्जननाच्च मुक्तिरुक्ता

स्मरणादप्यपरत्र सा हि गौणी ।

इह दर्शनतः किलेरिता सा

सकलश्रुत्यविरोधिनीति मुख्या ॥ ६२ ॥

दृष्ट्वा रथोत्सवदिनेषु दिशामधीशा-

नष्टौ समागतवतो ध्रुवमानुपूर्व्यात् ।

प्रापुः पुरीं स्वयमपि प्रमदाय शंभोः

स्वस्योपितां पशूतवो दधतः समृद्धिम् ॥ ६३ ॥

श्रीमद्वैदिकमार्गगेलनकलाशुद्धान्तरङ्गः सुधी-

रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सताम् ।

गोप्ता मेटकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः

काव्येऽभिन्क्रमशो नटेशविजये सर्गं चकाराष्टमम् ॥

अष्टमः सर्गः ॥

नवमः सर्गः ॥

चन्दनाचलपटीरकुटीर-

स्पन्दमानपवमानगभीरैः ।

अध्वनीनजनमानधनैका-

गारिकैरजनि कैश्चिदहोभिः ॥ १ ॥

पञ्चमेन निनदेन दिशन्ती

पञ्चतां पथिकलोकवधूनाम् ।

पञ्चमायकयशांसि पठन्ती

संचचार पिकसंततिरुच्चैः ॥ २ ॥

मन्मथोपनिषदां महनीयं

कोकिलेषु कथयत्सु रहस्यम् ।

स्याण्डिलैरपि जनैस्तृणीनां

केवलं विलुलुठे कुचसीम्नि ॥ ३ ॥

पल्लवानि परिदृश्य लतानां
 कोमलं नदति कोकिलयूनि ।
 भावविद्युवजनः प्रमदाना
 पर्यंकुजदधरान्परिचुम्ब्य ॥ ४ ॥

पुष्पमास इति भूरुहवाटी-
 त्यङ्गजोत्सव इति दृदिनीति ।
 कुञ्जगेह इति कोकिलवाणी-
 द्युत्तरोत्तरमभूद्युवभाग्यम् ॥ ५ ॥

मारवीरममधिष्ठितमाद्य-
 द्रन्धवाहगजराट्पदलम्बा ।
 गृह्णतेव दिवि पट्पदमाला
 चञ्चलान्बगतिषाम् शिशिञ्चे ॥ ६ ॥

पट्पदाभ्रफलपं मविराघं
 पल्लवाङ्गुलिगलैः परिचिन्बन् ।
 मोक्षनाथ जगतां मधुयोगी
 पुष्परेणुभरभ्रम चकार ॥ ७ ॥

चञ्चरीककुलझंकृतिमन्त्रै-

मोचयन झडिति भानपिशाचम् ।

कालमान्त्रिकवरः खलु कान्तै-

र्यौवतानि सह योजयति स्म ॥ ८ ॥

मारुतो भुवनमारणविद्यां

प्रेतनायकपुरे समधीत्य ।

आगतः प्रयुयुजेऽध्वगवृन्दे

प्रागहो यत परीक्षितुमेनाम् ॥ ९ ॥

पाण्ड्ययौवतपयोधरभार-

स्फारहारपटलीषु विलुठ्य ।

मारुतोऽजानि हिमो मलयाद्रौ

लेलिहानरसनेन कदुष्णः ॥ १० ॥

फुल्लहल्लकपरागमरागे

धाति शीतलमरे वनवाते ।

पादपा. सपदि पर्यचकम्प-

न्माधु साध्विति किल स्वशिरोसि ॥ ११ ॥

वन्यवातशिशुना प्रततीनां

गृहता किमलयाकुलिजालम् ।

चक्रमे मुखरपट्पदमाला-

किद्विणीततिभृता गहनान्ते ॥ १२ ॥

स्नानमञ्जमधुवारिषु वल्ली-

मण्डपेषु जपकर्म वनेषु ।

पत्रपुष्पहरणं पथिकाङ्गे-

ष्वमिकार्यमनिलेन धितेने ॥ १३ ॥

अम्बरोरिधतपरागमनङ्ग-

स्यन्दने बलति चन्दनशैलाम् ।

पाटलपञ्चपटाञ्चललक्ष्मीः

प्रत्यपादि नवपल्लवजालैः ॥ १४ ॥

सौधजालकमुगे मुरवार्त

दर्शनीयविभूतान्नभारम् ।

गन्धमारगिरिगन्धवहोऽहो

गन्धजं मुवतिवृन्दममन्दम् ॥ १५ ॥

चारुपल्लवचयैः शयनीयं

पुष्परेणुपटलैः पटवासम् ।

कुर्वती रहसि कुञ्जलताभू-

त्केलिषु प्रियसखी कुलटानाम् ॥ १६ ॥

बालचूततरुमूलतलेषु

स्यन्दमानमकरन्दहिमेषु ।

कामकेलिरभस्रोदितखेदाः

शेरते स्म हरिणा हरिणीभिः ॥ १७ ॥

कम्पितानि सहकारतरूणां

दाक्षिणात्यपवनेन दलानि ।

कृत्तपान्थगलशोणितदिग्धा-

न्याङ्गजान्यसिदलान्यनुचक्रुः ॥ १८ ॥

मञ्जरीषु कृतमालतरूणां

पुञ्जरीतिमधिगम्य परागैः ।

पिञ्जरीकृततनुध्रमरालिः

कुञ्जरीरमणगण्डमदेऽस्नात् ॥ १९ ॥

वन्यसीमनि वसन्ततरश्मो-

रध्वनीनदलनादसृगाद्रौ ।

विस्तृता इव नखा विरराजु

किंशुकम्य मुकुलाः कुटिलाया ॥ २० ॥

मान्मधी मरतकोपलकोशा-

म्लानमुष्टिरुचिरा न्दुरिकेति ।

कापि चरुचुगतकिंशुकपुष्पा

भीतभैक्ष्यत शुकी पथिकेन ॥ २१ ॥

मानिनीदुरभिमानशिलाना

भेदनाय किमय प्रसवेषो ।

स्वर्णटट्ट इति मशपदाग्र

चम्पकस्य मुकुलेन चञ्चले ॥ २२ ॥

प्राप्तया वनमुवि प्रथमर्तु

मंगम शाटिति चम्पकवल्ग्या ।

प्राप्तवान्वन कथं पश्यमानो

मुष्टयानय कथं मधुपो वा ॥ २३ ॥

माधवीमुकुलवान्तमधूली-

सेकयोगसुलभाङ्कुरजालम् ।

व्यत्यपिक्त मधुभिर्वकुलस्तां

युज्यते ह्यपकृतानुपकारः ॥ २४ ॥

अङ्गनाचरणताडनलीला-

माप्नुवन्स्तबहुमानमशोकः ।

प्रेक्षितुं तदिव भागमुपेतैः

पल्लवैरभिनवैः परिवर्धे ॥ २५ ॥

महद्वक्त्रकल्पित मधूकतरूणां

मण्डलेषु मधुदुर्दिनितेषु ।

कोरकौघकरकोत्करवर्षि-

ष्वध्वगैः पिकरुतेऽशनिबुद्धिः ॥ २६ ॥

कर्णिकारकुसुमं मरुताध्वे

कृष्यमाणमलिर्कीर्णमलासीत् ।

प्रस्तमध्वगकुलभयहेतो

राहुणेव रवियिम्बमकाले ॥ २७ ॥

दर्शनीयतिलकोऽपि विपुण्टः

आव्यनव्यकलकण्ठरवोऽपि ।

अङ्कुरत्कुरवकोऽयमनेहा

मद्यपोऽप्यजनि मध्वनुकूलः ॥ २८ ॥

पक्वदाहिमफलं परिशीर्णं

पाटलत्वगनुग्रन्धि ययन्ध ।

पट्टकश्रुक्तिमारपुरंभी-

पद्मरागमणिकश्रुकयुद्धिम ॥ २९ ॥

नालिकेरकुडलीनवधूली-

धोरणी भ्रमरधूमलितामे ।

वद्यदम्बुदधियोद्गतकण्ठ

नीलकण्ठनिबहेन निरैभि ॥ ३० ॥

पातुके रटति कोकिलयूनि

द्रोहिणि वननि दुर्मरुभृङ्ग ।

याति पातकिनि वातकिशोरे

जातु पान्ध्रभगदाश्रयितु क ॥ ३१ ॥

भृङ्गकीरपिकसारसक्रुत्वि-

रभूपितेऽधिमधु भूरुहपण्डे ।

पान्थलोकपशुसंज्ञपनार्थ

धीमता मनसिजेन दिदीक्षे ॥ ३२ ॥

सत्यमेव परपुष्टसमूहः

कालकूटविषकस्पितदेहः ।

अन्यथा कथमदःकृतमोहः

पान्थको भुवि पतेद्विगतेहः ॥ ३३ ॥

उन्मिषत्कुचयुगां कुसुमार्थ

निष्कुटेषु नितरां वलमानाम् ।

कुञ्जगेहमनु कोरकिताशो

नायको नववधूं विचकर्ष ॥ ३४ ॥

पाटलैः फिमलयैः पवमानैः

शीतलैः सुरभिभिः सुमनोभिः ।

कोकिलैः कलरवैर्मधुभिश्च

स्वादुभिः सुदितमिन्द्रियजालम् ॥ ३५ ॥

मन्मथोऽमथविधौ मणिखोला-

रोदणे सुमनसां लवने च ।

वस्त्रुको युवतिभिर्बुवलोको

व्यत्यलङ्घत सुखेन वसन्तम् ॥ ३६ ॥

वामराधिपशताङ्गपराश्व-

त्कामरारिकुलगात्ररुदाभाः ।

धूमराः स्वरजमाथ सुमानां

केसरा दृढशिरेऽधिगिरीपम ॥ ३७ ॥

फौकिलं कचन संभृतमौनं

धीक्ष्य हन्त मुकुलैर्विकमद्भिः ।

मतिरु परिजहाम महान-

प्याद्विद्येत किमनेहसि यानि ॥ ३८ ॥

फेनमण्डपतिगोऽधिपयोधि

क्ष्वेलाविन्दुरिव पट्पद्द्विभः ।

मतिरुमुकुलभाण्डनमग्ने

मोहदृष्टिरदिमिमुंदुरेभि ॥ ३९ ॥

भारयुद्धगलितं निशि कैश्या-

न्मल्लिकाकुसुमदाम विभाते ।

कुञ्जधात्रि कुलटा किमुदीक्ष्य

व्यालकञ्चुकभिया व्यगलद्राक् ॥ ४० ॥

भारमत्तगजमस्तकभाग-

स्यन्दमानभदशीकरशङ्काम् ।

कुर्वतीभिरबलाकुचकुम्भे

घर्मवारिकणिकाभिरजृम्भि ॥ ४१ ॥

काञ्चनाद्रिमपि घर्ममहिम्ना

संभृतद्रवमवेत्य समन्तात् ।

युक्तमेव कुचसीम्नि युवत्या

स्वेदजन्म घुबुधे घुघसङ्गः ॥ ४२ ॥

सुध्रुवामतनुत श्रमतोयै-

दूषितस्तिलकितो मृगनाभिः ।

नामिकाप्रनवमौक्तिकलम्-

श्चम्पकध्रमरसंगतिशङ्काम् ॥ ४३ ॥

वसमय्य वदन युवतीना-

मुत्सुकास्तिलकनेन युवान ।

धर्मशीकरकदर्शितयन्त्रा.

प्रापृतन्नधरपानकपाने ॥ ४४ ॥

मलिकामुकुलजालविमोक्त-

मेमशालिनि पृथग्युवयुग्मे ।

मध्यभाजि मदनोत्सव आसी-

श्रीढगाढपरिरम्भणशेष ॥ ४५ ॥

भूरितापधरित मणिरन्ध्रे

पर्यंगत मिथुन पृथगेव ।

दारपाटिभिर्येष्टि यथेष्ट

बूलमुद्रजकुण्डपमीभि ॥ ४६ ॥

तालवृन्तशतदुर्विनिवार

तापमाणु तरुशाय तदण्या ।

आचषाम दक्षिणन्दनभूम्बी-

भूमर वृषदुबूटममीर ॥ ४७ ॥

हस्तवर्ति हरिचन्दनसिक्तं
 तालवृन्तमलसत्तरुणीनाम् ।
 भिश्रितुं वदनबिम्बविलासं
 चन्द्रमण्डलमिव स्वयमेतम् ॥ ४८ ॥

स्वर्णवर्णसुभगं सुदृगङ्गं
 खिन्नमुन्नतकुचं कृतिना द्राक् ।
 हन्त चेदद्युपहृतेन जलादा
 वायुनोपजुगुहे धुरि भर्तुः ॥ ४९ ॥

स्नानतो मृगदृशः स्तनकुम्भ-
 स्तत्क्षणं विरलतोयकणाङ्कः ।
 कामुकेन कचधूननकाले
 प्रेमगाढमुरसा परिरेभे ॥ ५० ॥

शीतमंशुकशिखाश्रितमग्रे
 पिभ्रती नवपयोधरकुम्भम् ।
 शालिका न तु परं सलिलानां
 पालिकाप्यहृत पान्थमनांसि ॥ ५१ ॥

मृण्मयाधरधृताञ्जलिरुर्ध्व

दत्तदृष्टाचतटे धुतमौलिः ।

पानतः प्रथममेव युतत्या

पर्यहामि पथिकोऽम्बु ददत्या ॥ ५२ ॥

चण्डभानुकरचण्डिमभूम्ना

क्षीपितेऽध्वगजनो दिनमध्ये ।

वृक्षमूलकृतवेदिषु वृन्दं

वृन्दमाह्व परिपीय पयामि ॥ ५३ ॥

पक्षिणो गिरिनदीषु पयामि

मीधमभानुकिरणकधितानि ।

पातुमक्षयतया प्रतिवृभं

दीनदीनमकुर्वन्त मृपानोः ॥ ५४ ॥

नानदृष्टवृक्षानुशिख्यानि

भौरमर्गमनिन्नाकडङ्गानि ।

भावदम्पुरदरात्त्रिपट्ट-

प्रतिषां प्रतिदिनं विपिनेषु ॥ ५५ ॥

प्रौढदावदलनस्फुटिताद्वि-

भावखण्डहतिविह्वलगात्राः ।

मन्दमन्दमचलन्मिहिराश्वा

दिव्यतः किल दिनेऽजनि दैर्घ्यम् ॥ ५६ ॥

पद्मबान्धवकरैः परिभूतो

लोहितेक्षणपुटोऽद्रिलुलायः ।

तूर्णमाविलयति स्म तदीयैः

सेवितं समवगाह्य तटाकम् ॥ ५७ ॥

वारि भूरि परिपीय वसूनां

नायको निजकरैरतिमात्रम् ।

तद्वमन्निव तदा मृगतृष्णा-

व्याजतः प्रतिदिशं विलुलोके ॥ ५८ ॥

सर्वथैव पवनाशनसङ्घ-

श्रामयोगसमये समुदीते ।

पिप्पलेषु विद्युधा भुवि रूढ्या

जक्षिरे चलदलव्यवहारम् ॥ ५९ ॥

कापि वारणगणस्तरुमूले
 हस्तगीकरकिरोऽधिकपोलम् ।
 शङ्कयते स्म द्रवधुं लघु हन्तुं
 मेघसहस्र इव मन्त्रयमाणः ॥ ६० ॥

शुद्धया च सुमनोगणमध्ये
 स्नाप्यया च सुरभिः शुभजात्या ।
 आपगासु शुचिराचमनेऽपि
 कथाश्रुतो यदि किमत्र विचित्रम् ॥ ६१ ॥

अम्बु क्षीतमजनिष्ट तदानीं
 काञ्चनादपि कथंचन मृगम् ।
 नीरदानमत एव निदाघे
 स्वर्णदानशतमंमितमाहुः ॥ ६२ ॥

चपलाभामुदयगे मति साभिः
 पर्यंदीव्यत पतङ्गनिष्ठाभिः ।
 अग्नये पुनरभूषत ताभिः-
 पूर्वमनिःशयितपूमरिताभिः ॥ ६३ ॥

चत्वरे न न चतुष्पथदेशे
 वेदिकासु न न वा विशिखासु ।
 सङ्गस्तु समदृश्यत धारा
 यत्र गेहसविधे युवलोकः ॥ ६४ ॥

भाललोचनसुदर्शनपाण्यो-
 नैव चेच्छशुरगेहनिवासः ।
 गाढतापञ्चहुलः कथमेव
 श्रीष्मवासरगणः क्रमणीयः ॥ ६५ ॥

वासराणि कदलीवनवीध्या-
 सत्यगाधुवजनोऽम्बुविहारैः ।
 चन्द्रकान्तभुवि चन्द्रमयूखैः-
 शर्वरीश्च समुदञ्चति तापे ॥ ६६ ॥

प्रमदवनसमीरः, पाटलीगन्धलिप्सा-
 परिमिलदलिवृन्दामन्दस्रष्टारभेदैः ।
 कनकमदमि नृत्यं कुर्वतश्चन्द्रमौले-
 रनुगुणमपराहे स्वैरमारुघ्य गीतम् ॥ ६७ ॥

आपादे किल मासि तत्र नगरे दृष्टाः पुनर्मल्लिका-
 गन्धान्धधमरावलीकृतहरिद्रावस्फुरत्तोरणे ।
 सिद्ध्यन्तो नटनायकस्य पुरतः श्रीगन्धमारोदकं
 सोरसाह त्रिसहस्रदीश्रितवराश्रुकुः शताङ्गोरभवम् ॥

भीमद्वैदिकमागंतेलनकलाश्रुष्टान्तरङ्गः सुधी-
 रद्वैतामृतलाभनिर्भरनिजानन्दानुभूतिः सताम ।
 गोत्रा मेटकरीकुलैकतिलको गोपालभूपालकः
 काठ्येऽग्निप्रबभं नटेशविजये सर्गं चकाराद्भुतम् ॥

इति नवमः सर्गः ॥

दशमः सर्गः ॥

प्रीष्मकाननकृशानुशिखोत्थैः

कज्जलैर्मलिनितं स्वमभूत्किम् ।

संशयं विदधतीति समेषां

प्रावृष्टाविरभवद्भ्रमदभ्रा ॥ १ ॥

प्राकदम्यसुरभिः पवमानः

पाकशामनधनुर्ननु पश्चात् ।

दक्षिणाभिनवतोयधरधी-

रुत्तरा च तटिदुन्मिषति स्म ॥ २ ॥

मारदिग्विजयमङ्गलयात्रा-

वात्तिकैः किल गभीरगभीरम् ।

शैलवारणशिरोभिर्दूढै-

र्दध्यने जलदुन्दुभिर्दूढैः ॥ ३ ॥

दशमः सर्गः ।

वारिदस्मरभटा बलमाना

दिक्षु धूनिततटिद्रुणवेत्राः ।

प्रोपितान्निजगृहं प्रति यूनो

द्रावयन्त इव धीरमगर्जन् ॥ ४ ॥

नीलसौधशिखराण्यनु पश्य-

न्त्यात्मनः सरणिमध्वगयूता ।

कौतुकादुपवने कनकाङ्गी

केकिनेव ददृशे घनविद्युत् ॥ ५ ॥

वीचिभिर्जलनिधौ विपुलाभि-

दूरदर्शिततिरोदितरूपा ।

चारुविद्रुमलतेष्वचकाशे

चञ्चला जलदसंकुलितेऽग्रे ॥ ६ ॥

कालिकामभि कृतारभटीका-

मन्तरेऽभ्रमदसोऽधिकदृष्यात् ।

नीलकण्ठमवलोक्य नटन्तं

प्रह्लादमभजत्फणिराजः ॥ ७ ॥

कालमेधनिनदै, सनिनादं
 वारिबन्धमाधिगम्य बलद्भिः ।
 मेदुरा मदकणा इव मुक्ताः
 प्राप्नुवन्प्रथमविन्दव ऊर्वीम् ॥ ८ ॥

संपततृषितचातकपोत-
 त्रोटिकोटिदलचूषितशेषाः ।
 शीकराः प्रथमतः किल चेल-
 ऋपमापुरवर्नी धनमुक्ताः ॥ ९ ॥

वारिवाहनिवहे बलहन्तु-
 श्चापयष्टिरचिरेण चकाशे ।
 इन्द्रनीलशिखरीन्द्रनितम्बे
 गैरिकद्रवक्षरीव गलन्ती ॥ १० ॥

अस्फुटद्वहिरजाण्डकटाहो-
 द्दट्टने मणिमयं कटकार्धम् ।
 विक्रमेषु किमु विष्णुपदे य-
 दृष्टमिन्द्रधनुरित्यवशिष्टम् ॥ ११ ॥

प्रीत्यसोपमघनगोमयपङ्कैः

प्राधृषा पदमलिप्यत विष्णोः ।

रङ्गवह्निमपि रत्नरजोभि-

स्तन्यते स्म घनुराकृतिरत्र ॥ १२ ॥

मेघमण्डलमहोदधिमध्ये

तन्वता मणिधनुर्मयसेतुम् ।

कालदाजरथिनावधि काण्डै-

रुष्णपङ्क्तिवदनो हतक्षीतः ॥ १३ ॥

कर्पणस्यदघनक्षुभितासु-

क्वपाटलाहिपतिभोगपरीतम् ।

आनु मन्दरममम्बरदण्डौ

स्य धनुर्वलपितो घनसङ्घः ॥ १४ ॥

घातंराष्ट्रभयदायिनि वृष्णे

मिहनादिनि घने मदि मघः ।

भजुंते गृहशिखण्डिनि चारा-

ङ्गीप्य उष्ण उदभिद्यत काण्डैः ॥ १५ ॥

मर्दनं वत शुचेर्मलिनात्मा

काल एष कृतवानिति मत्वा ।

मानसं प्रति नु मङ्क्षु पलायां-

चकिरेऽतिशुचयः कलहंसाः ॥ १६ ॥

आहतासु पयसाम्बुजवाटी-

ष्वाततासु सरणिष्वतिपङ्क्तैः ।

आवृतासु च हरित्सु घनौघै

राजहंसगतयो न रराजुः ॥ १७ ॥

हंससन्ततिरलक्षि वलक्षी

क्रौञ्चशैलकुहरं प्रविशन्ती ।

निर्गलद्विमलनिर्झरिणीभि-

निर्विशेषमटवीषु निषादैः ॥ १८ ॥

दीनचातकशिशौ दयनीये

क्रन्दति स्नुतपयःकणजालः ।

प्रावृषो धृतपयोधरनामा

तावदभ्रनिघहस्तनति स्म ॥ १९ ॥

प्राप्नुषि प्रथममेव हि वर्षा-

द्विष्टपे विरहिणीवदुलेऽस्मिन् ।

भञ्जनद्रवमयी मरिदुमे

पान्थलोकमरुधरप्रवहन्ती ॥ २० ॥

सुध्रुवां प्रियमनागमवानां-

न्वेपणक्यमनिना हृदयेन ।

साकगुणततट मरिदोषः

पानयन्वत पथः प्ररुदोष ॥ २१ ॥

मारदिरजयमहोरमवहन्तो-

नीरवाहजूलनीलवित्ताने ।

विमृते विधमि तत्र विरेजु

मूलमोर्णकमरा इव धाराः ॥ २२ ॥

कालमेघजलकञ्जनिनाभे

मेघभाङ्गागमयंकरदिशे ।

अर्धरात्रिममयेऽभिगमन्त्या

मादमं दि मुवि बहुगुणमाद् ॥ २३ ॥

वातविस्तृतघनाघनवर्षा-

कामिनीकचभरे परिफुल्ला ।

मल्लिकार्जुनगिव मञ्जुवलाका-

मालिकातिमहती विलुलोके ॥ २४ ॥

जृम्भिते मति जलोदयकाले

यत्र पूर्वमुदलामि मरालैः ।

तारकाभिरपि तत्र बकौधै-

व्योतिरिङ्गणगणैश्च चकाशे ॥ २५ ॥

अम्बरे मति पयोधरभारे-

णावृते तव पयोधरभारः ।

अम्बरेण कथमावृत इत्या-

कर्पि यौवतकुचांशुकमिष्टैः ॥ २६ ॥

चातकेषु भुवनं स्वनिपेवि-

ध्वर्षयन्वितरणित्वमगाद्यः ।

केतकीटुभिरसेवि घनोऽसौ

कुट्मलच्छलकृताञ्जलिबन्धैः ॥ २७ ॥

उद्यते जगदुपेन्द्रकुमारे

जैतुमस्य जयसाधनमिन्द्रः ।

बाहनं वरधनुश्च ददत्स्व

हन्त कोपमपि मूर्तममुञ्चत ॥ ३२ ॥

चञ्चलायतकशे जलवाहा-

ध्यापके नदति धीरमुदारम् ।

शैलसीम्नि शिखिमाणत्रकानां

शुश्रुवे कलकलः श्रवणीयः ॥ ३३ ॥

नीलमेघनिवहं न दशाना-

भावृतेऽपि हरितामवकाशे ।

उल्ललाम तरणेरुडुपस्या-

प्यप्सु मण्डलमहो तटिनीनाम् ॥ ३४ ॥

अस्तमेति सवितास्य तटाकाः

कुर्वतेऽस्य कमलाञ्जलिवन्धम् ।

श्रोत्रियैरिति घनस्थगितेऽध्रे

मायकर्मसमयो निरणायि ॥ ३५ ॥

दशमः सर्गः ।

कामिनीकलितनिर्वयकण्ठा-

श्लेषसजनितशर्मविशेषैः ।

रारटज्वलधरो लघुवर्षा-

बासर सुकृतिभिर्विललङ्घे ॥ ३६ ॥

अम्बरं परिदधत्यवदातं

दंभपङ्क्तिभिरलंकृतपार्श्वम् ।

आययौ गरदक्षप्रसिताभ्रा

लालिताभ्युदितराजकरेण ॥ ३७ ॥

विष्टपं शरद्वतोर्वशयन्द्रा-

गङ्गाजप्रभुमदत्त किमभ्यै ।

लक्ष्मकैतवलमभिजमुद्र

चन्द्रपिम्बमिषशामनपत्रम् ॥ ३८ ॥

चारुभिर्विरहिताश्रपलाभि

पाण्डुतामिव घनाः प्रतिपद्य ।

विक्षु तूललपवो बलमाना-

भिभिमुपेत पिर विधुरस्त्वान् ॥ ३९ ॥

शम्पया कनकशृङ्खलदाम-

च्छाया परियृतो जलदः स्वे ।

निःस्पृहः शरदि नीलमहोक्ष-

व्याजतोऽधिगु बलश्रदति स्म ॥ ४० ॥

सप्तपर्णकुसुमेषु समारः

संनिपत्य मधुगन्धिषु सद्यः ।

निष्पतन्गिरिगुहासु निषण्णै-

रभ्यधाव्यत रुपा हरिद्विम्बैः ॥ ४१ ॥

गन्धसिन्धुरकपोलतलस्पृ-

क्वण्डरीकमुखपर्यटनोत्कः ।

माणकोटिषु पतन्नपि नालि-

र्विष्यथे विरहिदुर्विधिपाकान् ॥ ४२ ॥

षट्पदालिरुणाम्बुजपण्डे

मेदुरा युवमनोमृगहस्यै ।

दाहणम्मरकिरातततायो-

वागुरेव दवसीम्नि विरेजे ॥ ४३ ॥

सिन्धवः स्वपतिचूपणश्लि

स्फीततेजसि मुनौ सति भीताः ।

अम्बुजाञ्जलिमकुर्वत काश्या-

द्राजमप्रकृतितां रढयन्तः ॥ ४४ ॥

प्राप्तजस्वलतया बहुरात्रं

प्राप या न तटिनी प्रतिकर्म ।

निर्मला अरदि सा निजकेशा-

व्यैवलान्पर्याम शोधयति स्म ॥ ४५ ॥

पुण्डरीककुलभूरिविलामा-

वासनीलवनराजिममेता ।

तावद्विषु तटी तटिनी च

द्वे परस्परतुलामलभेताम् ॥ ४६ ॥

इन्तिदन्तशकलेरिव दीपैः

कैरवैतहुगणैरपि कर्णम् ।

शारदं मनमिह्य म नूनं

कं च मं च कविराड् मवर्णम् ॥ ४७ ॥

कामकुण्डलितकार्मुकचक्र-

क्रेकृतिभ्रमकरं राहनान्ते ।

कूजितं मदकलं कुररीणा-

माततान पथिकानधिकार्तान् ॥ ४८ ॥

दैविकी मम तिरस्कृतिरामी-

त्कुप्यमात्रगुणिनीति तुलास्थे ।

प्रत्ययार्थमिव भास्वति पद्मि-

न्युन्नमय्य मुखमुच्छ्रवमिति स्म ॥ ४९ ॥

प्रावृषेण्यदिवसे प्रतिपेदे

संमदं स किल यण्मुखवाहः ।

शारदेऽहि तु चतुर्मुखवाहः

कम्यचिद्भवति कश्चन कालः ॥ ५० ॥

भूषणानि पथि शिक्षितभीत्या

द्राग्विमुच्य तटिनीं निशि यान्त्या ।

हंमके नदति हन्त सशङ्कं

स्वाङ्घ्रियुग्ममभिसारिकयैक्षि ॥ ५१ ॥

दशमः सर्गः ।

राजहंस इति पाथमि राका-

चन्द्रविम्बमभिसृत्य सरागम ।

वञ्चिताथ वरटा निजनाथे

न स्म विश्वसिति जातु यथार्थे ॥ ५२ ॥

वाजपेयविहितावभृथाना

यववनामुपरि हंसयुवानः ।

भातपत्रमवलोक्य गृहीतं

हंस इत्यनुनदं दिशि नेतु ॥ ५३ ॥

यद्धमन्यत शुचिर्द्विजवृन्दे

शुद्धमानमगतिः सुनदीष्णः ।

शीतवातमहनोऽपि च हंसो

वर्णमंकरवशात्तु शिखी न ॥ ५४ ॥

वामघोषलमयीव वितर्दि

भ्रन्द्रकान्तमणिपीठममेता ।

शिभिये शितिजला मरिदावि-

भैकता च सुगिरा द्विजपङ्क्त्या ॥ ५५ ॥

स्पर्धितं विरुद्धे हि मिथस्त-

त्स्वञ्जरीटमिथुनं घटमानम् ।

येन सर्वयुवमोहनदात्रा

सूचिकाजनि निधेः शरदुर्व्याम् ॥ ५६ ॥

कन्दलकुमुदकाननखेल-

द्राजहंसरमणीघरणानि ।

दुग्धसिन्धुसरसोदरवल्ग-

द्विद्रुमाङ्कुरविलासमपुष्पान् ॥ ५७ ॥

शारवेषु दिवसेषु समानं

पुण्डरीकपटलेन पयोधौ ।

उन्मिमेथ दृशुभय्यपि विष्णोः

पुण्डरीकनयनो हि स कालः ॥ ५८ ॥

सप्तपर्णमभिसृत्य सकामं

मञ्जरी परिवहन्मदगन्धम् ।

स्कन्धदेशविनिवेशितशुण्डा-

काण्डया चिरमवर्ति करिण्या ॥ ५९ ॥

संचरस्तरसि मन्ततरेल-

त्कामिनीकुचतटीघुसृणाक्ते ।

मल्लिकाभ्रमिथुन चरणास्ये

राजदसयुगरीतिमधत्त ॥ ६० ॥

रक्तवारिरुहरङ्गरजोभि

धूसरा धुरि मिथो घटमान्ता ।

मारदेवमहिता इव मत्स्या

षट्पदा मनिनद् दिशि चेरु ॥ ६१ ॥

शुभराजतघट पुलिनान्ते

न्यस्य कल्पितनदीजलकेल्या ।

मुग्धया इदं वदीक्य मरालं

धुनुजे निजघटः स्रवतीति ॥ ६२ ॥

पुण्टपूर्वगलितप्लुटमुक्ता-

वारशकंरिलया वनगोप्यः ।

इक्षुशाकटजनस्य मरण्या

कालपीनमभजन्त कथंचित् ॥ ६३ ॥

अध्वग कलमपालिकयाप्रे

दर्शितेऽपि पथि तद्गतचेता ।

स्पृष्टवानिव पदौषधिभेद

बभ्रमीति वत ता परित स्म ॥ ६४ ॥

चास्खलीषि न च शक्यसि गन्तु-

मस्ति सिद्धिरिति कापि भुजङ्गम् ।

लोलदृष्टिमरुणलघुभोगि-

ग्राहिणीव पथिक यवगोप्त्री ॥ ६५ ॥

प्रस्थितस्य परित क्रममाणा

दिग्जयाय मदनस्य तुरङ्गा ।

श्यामला कलममीम्नि ममेता

जृम्भिता वनशुका अवतेरु ॥ ६६ ॥

घोषितै कलमकाननगोप्या

प्रस्थितान्यत शुकान्समग्रहन् ।

पल्लवैश्च कुसुमै प्रहियन्त्र-

स्थानवस्तदुपगीतिममुत्थै ॥ ६७ ॥

शोच्य मासमवधिं प्रसवतो-

र्योषिति प्रचलित. पथि वन्ये ।

गोपिकाध्वनिषु कोकिलबुद्ध्या

हा वमन्त इति कश्चिदमुख्यतः ॥ ६८ ॥

तत्र तत्र नवदभेममूहाः

पुष्पिनाम्निभुवनं विजिगीषाः ।

रेजिरे रजतकंसरपङ्क्त्या

राजिता रनिपनरिख कुन्ताः ॥ ६९ ॥

क्षिप्रयाय चरनामिह राक्षा

हस्निभिर्हरितपट्टपताकाः ।

दीपंगोलकदलीदलपाली-

विभ्रम विदधिरे भ्रियमाणाः ॥ ७० ॥

राजहंसरजनीकरकाश-

म्नोमकैरवकुलच्छलनः श्वाभ ।

भङ्गजे किरति कीर्तिमगच्छ-

त्वा शरत्तद्वदयोगिषु भूत्वा ॥ ७१ ॥

वायुवह्निजलत्वानि वसन्त
 ग्रीष्मवर्दिनशरत्सु किमृद्धिम ।
 प्रापुरित्यूतुयुगे परिशिष्टे
 भूरजांसि परियुद्धिमगच्छन् ॥ ७२ ॥

अम्बरे विधिरपां परमाणू-
 न्ठयन्तृतातपयुते हिमदम्भान् ।
 अमिसृक्षुरत एव बुधानां
 भाविवर्षपरिकल्पिरिदानीम् ॥ ७३ ॥

हैमनेषु दिवसेषु यतोऽभू-
 द्दयौश्चिराय धृतजीवनगर्भा ।
 विप्रकीर्णहिमघर्मकणौघा
 पाण्डिमानमत एव यभार ॥ ७४ ॥

दिन्यहंसनिवहोऽभ्रतटिन्यां
 शारदेषु दिवसेषु विहृत्य ।
 छिन्नपद्मकुलकम्पिनि पंतुः
 शीकरा हिममिषेण समन्ताम् ॥ ७५ ॥

जारदष्टमधरं पिदधाना

कापि नव्यकुलटा कुलटाभिः ।

पृच्छते स्वपतये व्रणहेतुं

शीलिता हिम इतीति वदन्व ॥ ८० ॥

इत्वरी घत निशासु हिमानी-

दुर्निरीश्रगमनापि विभाते ।

शाद्वलेषु समसूच्यनुगायै

प्रभ्नुतैरिव बहि पदयावैः ॥ ८१ ॥

हास्तिक दिनमुखे बहिरेष्य-

स्मन्तत स्थपुटिते हिमपिण्डैः ।

प्राङ्गणेऽपि पदमेकमनीशं

कर्तुमुद्धतकरं गटति म्म ॥ ८२ ॥

वाल्लिनेव शिजिरेण विदूर

द्रावितो रवितनूज इवोष्मा ।

ऋदयमूकमिव सांऽपि तदानीं

प्राप यौयत्तपयोधरदुर्गम् ॥ ८३ ॥

वीटिकाद्विषटिकाप्रतिमीरा-

गर्भगेहमृगनाभिहमन्तीः ।

मंनिधाप्य सुदतीकुचदुर्ग

संश्रितैर्विमुमुषे शिशिराद्भीः ॥ ८४ ॥

सायमातपदवाग्निशिखाभि-

र्याहता निशि हिमैर्वनराजिः ।

कुन्दपुष्पकपटेन विभाते

षाण्पविन्दुपटलं विसमर्ज ॥ ८५ ॥

इत्थं दुरन्तहिमवर्षिणि जृम्भमाणे

काळे वियोगिजनजीववियोगकाळे ।

कान्ताकुचोष्मकबलीकृतशीतगर्भा

निद्रासुप्तान्यनुभवन्ति निशि स्म घन्याः ॥ ८६ ॥

तदकुलमुरुशाखाशेषमात्रं तदानीं

प्रतिदिगमवलोक्य प्राणमृद्याघपुर्याम् ।

अमनुत शिषरात्रावर्षितुं भूमुरेन्दै-

रत्निलमपि विलूनं यत्रपुण्याङ्कुरोपम् ॥ ८७ ॥